
UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 041959732

Monastery Hill Bindery

Monastery Hill Bindery

Hannover
Yewen Mezulah

ספר

יון מצולה

מרבה לספר גזירות ומלחמות שהי׳ במדינת רוסי״א וליט״א ופולין בשנת ת״ח וקורות היהודים בארצות האלה:

חברו קרב החכם הכולל הגודע להלה מוה״ר נתן נטע בה״ק מוה״ר משה הנובר זצ״ל הי״ד אשכנזי מק״ק זסלא״ב במדינת רוסי״א:

הוצאה רביעית ומתוקנת בהוספות הרבה.

תובא לבה״ד ע״י הוצאות ש״ר בנימין ליבעסקינד נ״י מו״ס בפה

פיעטרקוב

בדפוס החדש מו״ה מרדכי צעדערבוים נ״י.

ІЕВЕЙНЪ МЕЦУЛА

или

Разсказъ о приключеніяхъ съ Евреями въ Польшѣ въ 1647 г. и о постепенномъ улучшеніи ихъ быта подъ скипетромъ русскихъ Монарховъ.

Перепечатано съ Дирнфуртскаго изданія 1726 года.

Въ типографіи М. ЦЕДЕРБАУМА въ Петроковѣ.

1902.

296.02
H19y

[illegible]

Дозволено Цензурою,
Варшава 14 Января 1873 г.

[illegible]

ויהי בשנת חמשת אלפים ש"ס לבריאת העולם, מלך זיגמונד מלך שוודן במדינת פולין, ובשנת שנ"ב לצירה לקח אשה מיוחסת בת אחיו של הקיסר רודולפו"ס ושמה אנ"א בת הדוכוס קרלו"ס בן הקיסר ורדינאנ"ס זכר לברכה, כך מצאתי בסוף ספר צמח דוד. והיה מלך חסד וכשר ואוהב משפט ואוהב ישראל. בימיו התחזק דת האפיפיור במדינת פולין, כי מימי קדם היו רוב הדוכסים והשרים יושבים ראשונה במלכות נמשכים אחר דת היונים ושין כל אנפין ין, עד שהמלך זיגמונד הנ"ל היה מגביה להדוכסים, והשרים שהיו מדת האפיפיור והיה משפיל להדוכסים והשרים שהיו מדת היונים, עד שכמעט כל הדוכסים והשרים הפרו דת היונים ועמדו על דת האפיפיור, ועם היונים היו הולכים ודלים והיו לעבדים ולשפחות לעם פולין, רק הגבורי חיל שהיו בהם לקחם לו המלך לאנשי המלחמה כשלשים אלף חלוצי צבא ושמם קאזאקין, והם היו פטורין מן מס המלך והשרים, רק היו מחוייבים לישב תמיד על הגבול שבמדינת רוסיא הסמוך למדינת בני קדר לשמור המדינה מן הקדרים, כי הם היו מעולם אבן נגף וצור מכשול למדינת פולין, ומעולם היה שנאה גדולה בין הקדרים והיונים, הקדרים באו על היונים למלחמה והיונים על הקדרים, ולכן היו פטורים מן המס והיה להם חירות כאחד מן השרים, אבל שאר דלות עם הקאזאקין והרוסים בני רוסיא הקטנה היו משתעבדים בהם הדוכסים והשרים מאד וימררו חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בבית ובשדה. וישימו עליהם השרים מסים גדולים, וקצת מן השרים היו מענין אותם בענוים קשים ומרים שיעמדו על אמונת האפיפיור, וכל כך היו נדכאים עד שכמעט כל האומות ואפילו הירודים בין כל האומות היו מושלים בהם:

גזירות נאלעווייק"א:

ויהי בשנת השס"ב לפ"ק שנת י"ז למלך זיגמונד הנ"ל, קם אחד משרי גדודי הקאזאקין ושמו נאלעווייק"א וקינא קנאת בני עמו הקאזאקין, ויאמר אל עמו, עד מתי אנחנו מחרישים לעם פולין, וירדו במלשת פולין הוא ועמו, ויאספו אליו עם רב כחול אשר על שפת הים וכבשו כל מדינת רוסיא עד ק"ק סטודנאו"ו. ויהי

כשמוע המלך הדבר שלא שני שרי צבא שלו עם כל חילו רכבו
ופרשיו אנשי חיל מעם פולין לערוך עמהם מלחמה. ותגבר יד עם
פולין עליהם, ואת כאלטוויי"ק תפשו חי ויביאוהו למלך לעיר מלוכ
ווארשא וצוה דבר אתו משפט על שהרים ידו במלך ועשה לו
כמשפטו. ואחר בני עמו היו משעבדים בהם יותר, ולהקאזאקין
שהיו מחזקים ידו קנסם, שלא יהיו יותר מעשרים אלף הפטורין
מן מס המלך והשרים והשאר יהיו תחת מס המלך והשרים, ונפחת
מעם הקאזאקין עשרת אלפים שבתחלה היו שלשים אלף ומן היום
ההוא והלאה לא היו כי אם עשרים אלף ותשקוט הארץ. וימת המלך
זיגמונד בשנת של"א לפ"ק וארבעים ושש שנים מלך בפולין, וימלך
בנו וולאדיסלב תחתיו בשנת של"ב, ושש עשרה שנה מלך על פולין,
ולקח אשה מיוחסת בת הקיסר מאטיי"ז אחותו של הקיסר ורדינו"ם
יר"ה היושב בזמן הזה בק"ק וויא"ן על כסא מלכותו השם ישמרה,
ומתה המלכה הזאת בשנת ת"ה לפ"ק, ובשנת ת"ז לקח אשה
אחרת בת מלך צרפת אחותו של מלך צרפת שבזמן הזה, והיה
המלך וולאדיסלב מלך חסד וכשר ואוהב משפט ואוהב ישראל ואך
שלום היה בימיו:

גזירות פאוולו"ק.

ויהי בשנת שבע למלך וולאדיסל"ב שנת השל"ט לפ"ק, קם קאזאק
אחד ושמו פאוולו"ק וקינא קנאת בני עמו היונים ומרד
במלכות פולין, ויאספו אלין אנשים ריקים ופוחזים הרבה ויעברו
מעברות הים השחור שנקרא אחורי המפתן. ובלשון רוסי"א זאפראה"י
ושם יש מדבר גדול רחב ידים לאסוף העם, ובכל פעם שמרדו
היונים נסו לשם, כי שם לא בא אדם מעולם אם לא הקאזאקין,
ומיד שעבר הפוחז לשם עברו אליו הקאזאקין ואחר יומים למאות
ולאלפים, ויבקשו הקאזאקין לאבד גם את היהודים יושבי הארץ
גם חלקו ביניהם כל מלכות פולין, והצורר פאוולו"ק הנ"ל יושיב
עליהם מלך בווארשא עיר המלוכה. אבל הקב"ה היודע מחשבות
הפר עצתם ובטל מחשבותם והשיב להם גמולם בראשם, אעפ"
כן בחזרתם מאחורי המפתן החריבו בעו"ה הרבה בתי כנסיות והרגו
לערך ר' נפשות מישראל גם החריבו הרבה בתי תפלותם והרגו
הרבה

הרבה כומרים בק"ק למוו"ן ובק"ק לובעי"ן וסביבותיה והנשארים
נסו למדינת פולין. ויהי כשמוע המלך ולאדיסל"ב את הדבר הרע
הזה שלח עליהם למלחמה את שני שרי הצבא אשר שם האחד
קאניעצפאלסקי"י ושם השני פאטאצקי עם חיל גדול מעם פולין ועמהם
הגבור חיל שמו לאסט"ש ויערכו עמהם מלחמה שני שרי הצבא הנזכר
בשביל מלך אחד, והגבור אל לאסט"ש לקח עמו כשש מאות איש
והיה עליהם הדרך, ובא עליהם דרך יערות והיה לאסט"ש עם עמו
מצד אחד והשני שרי הצבא מצד אחר והקאזאקין באמצע והכו בהם
עם פולין מכה רבה, ואת פאוולו"ק תפסו חי עם השרים והיועצים
שלו והוליכום בכבלי ברזל אל המלך לעיר ווארש"א, ויכתירו
לפאוולו"ק שם ויעשו לו כסא של ברזל והושיבוהו עליו ויעש הסרדיוט
כתר של ברזל בראשו ושרביט של ברזל בידו, והכל היה לפני זה
מלובן באש ויעש פחם מתחתיו ונופח בידו והיה נקדח מתחתיו עד
שמת, ולאחר שרים ויועצים שלו עשו גם כ"כ שפטים גדולים, וכיון
שראה המלך הנ"ל שהקאזאקין עדיין עומדים במרדם קנס אותם,
שלפני המעשה הזה היו כ' אלף פטורים ממס, שלא יהיו מן היום
ההוא והלאה רק ששה אלף פטורים ממס והנשארים יהיו למס עובד.
כמו שאר דלות עם היונים, וישם עליהם שרי אלפים מעם פולין
כדי שלא ימרדו פעם אחרת, ועל זאת לא הועיל אין עצה ואין
תבונה לנגד ה' ויצא העגל הזה:

ועתה אתחיל לכתוב גזירת הרעות שסיבב חמי"ל במדינת רוסי"א וליט"א ופולי"ן בשנת ת"ח ות"ט ות"י ותי"א ותי"ב לפ"ק.

ויהי בשנת ת"ח לפ"ק שנת שש עשרה למלך ולאדיסל"ב היה
קאזאק אחד בעיר טשאהרי"ן ושמו חמי"ל בלשון רוסי"א ובלשון
פולין נקרא חמילניצקי"י והיה אחד משרי המאות על הקאזאקין והיה
מופלג בעשירות בצאן ובקר ומקנה הרבה עד מאד, והיה חכם ובעל
תחבולות וגבור מלחמה והיה דירתו בעיר טשאהרי"ן שהיא יושבת
תחת ממשלת שר הצבא קאניעצפאלסקי, והשר ההוא היה מכיר
את האיש ואת שיחו ויקנא בעשרו וברב הונו וכל ימיו היה מלטער
השר הנ"ל על זה האיש ואמר הרבה פעמים אל השרים ויועציו: אני

מתיירא שלא יבא מזה האיש תקלה למלכות פולין והרבה פעמים
בקש למצוא עליו איזה עלילה ליקח נפשו ממנו ויחפש ולא מצא,
כי הוא היה חכם ואיש מזימות והבין הדבר ושמר את עצמו ממנו
במלחמה שלא ימצא בו שום דבר. ויהי כאשר הגיע זמנו של שר
הצבא הנ"ל למות צוה לבנו כמה ענייני טכסיסי מלחמה שהיה בנו
באותו פעם חראנז"י בלשון פולין, ר"ל שהוא נושא דגל לפני המלך
כשהולך במלחמה ועי"ש כך נקרא חראנז"י עד היום הזה, וכן צוה
לו על זה האיש שמי"ל וא"ל אתה ידעת את האיש שמי"ל ואת
מעשהו ולכן ראה תראה שתעליל עליו איזה עלילה כדי שתוכל
להעביר אותו מן העולם: ויהי היום וינשא השר חראנז"י אחר מות
אביו ולקח אשה מגדולי ייחוס אחותה של השר זאמאיסק"י והוציא
עליה הרבה ממון זהב וכסף יותר מיכולתו כנהוג בכל מלכות פולין
בין יהודים בין בני עמים אחרים אם עושים חיתון אם יש לו אלף
זהובים הוא לוה עוד וממשכן נכסיו כדי להוציא ב' אלפים זהובים,
והנה אחר שלקח השר חראנז"י האשה והוציא כל ממונו נתן בדעתו
לילך עם אשתו אל המקומות שיש לו אחורי הנהר ניפו"ר אל המקומות
שיש שם הקאזאקין למען ייטיבו לו בעבורה ויתנו לו מתנות הרבה
עבור האשה החדשה אשר לקח ואח"כ ילך עם הקאזאקין על הקדרים
פתאום וימצא שלל רב, כנהוג שלהם מימים קדמונים, וכן עשה אסף
כל חילו רכבו ופרשיו והלך עם אשתו אל מקומות שיש לו אחורי
הנהר ניפו"ר, ויהי כאשר בא השר הנ"ל עם אשתו לעיר טשאהרי"ן
קבלו אותו אנשי המקום בשמחה גדולה ונתנו לו מתנות הרבה,
ושם היה מושל ופקיד על העיר הנ"ל יהודי אחד ושמו זכרי'ה
סאבילענק"י שהיה סובר העיר הנ"ל מן השר הנ"ל כדרך היהודים
שבמדינת רוסי"א שהיו שרים ומושלים בכל מקומות רוסי"א, אשר
מזה נמשכה הגזרה רעה שנתקנאו בחשיבות היהודים, וכן שאל
השר הנ"ל את היהודי הנ"ל לפי תומו אתה מושל העיר אמור לי מי
הם העשירים בעיר הזאת? וכוונתו היה להעליל עליהם שיתנו לו
ממון רב, ואמר לו היהודי זכריה הנ"ל זה וזה הם העשירים ואחר
גם כן מן הנזכר שמי"ל שהוא עשיר גדול ויש לו צאן ובקר מקנה
כבד מאד, ויהי כשמוע השר הדבר הזה, אמר: אבי צוה לי קודם
מותו על זה הבליעל ומאין בא לו כל הרכוש הזה? בודאי גזל הכל

מעבדי, שהם אנשי מקומי והכל שלי, ולקח השר חראנז"י ממנו
ביד חזקה בית מקנה אחד עם כל המקנה שהיה שם צאן ובקר
מקנה הרבה כמה מאות בע"ח עד אלי ממונו. ויהי הלורד חמי"ל
במריס, כדי שלא ישמר השר הנ"ל ממנו וגם מי יאמר לשר מה
מעשה בעירו והוא בעירו כמו מלך במדינה? והלך חמי"ל להנקם
מן השר שלו והודיע לקדרים על ידי כתב לאמר: השמרו לנפשותיכם,
שהשר שלנו חראנז"י עם כל חילו בא עליכם, והם היו יושבים
בטח לא היו יודעין מאומה מן המלחמה, ומיד ששמעו הדבר הזה
היו יוצאין בחרבם ובקשתם לקראתו, כיון שראה השר שנודע להם
הדבר ואילו היו מתי מספר נגד הקדרים, פנו את ערפם לנוס דרך
ארצו בחרפה גדולה ולא נודע לו בשל מי הגיע אליו הרעה הזאת:
ויהי היום היו יושבים קאזאקין חמי"ל ואוהביו במשתה היין אצל
היהודי מושל העיר הנ"ל והיו מתכברין, נכנס יין יצא סוד, וסיפר
חמי"ל לפני אוהביו עשיתי נקמה לשר על שלקח מקנה שלי וסיפר
להם המעשה, והיהודי הנ"ל ישב בשלחן אחר וחשב מחשבותיו ושמע
הדבר וגילה הדבר להשר וישם השר לחמי"ל בבית האסורים בכבלי
ברזל כדי להמית אותו, והיה יהודי אחר שם בעיר הנ"ל ושמו יעקב
סאבילענקי"י והיה אוהבו של חמי"ל ונתן לו עצה שאוהביו יוציאו
לחמי"ל מבית האסורים על ערבות שלהם, וילך חמי"ל אחר השר
לבית תפלתם ושם יפול לרגליו של השר ויתחנן לו על נפשו ויאמר
לו שהיהודי שקר דבר עליו מפני שנאתו ואוהביו יעידו לו שכדבריו
כן הוא, וכן עשה ויצליח ונפטר אותו השר באותו הפעם, אח"כ
דרש וחקר השר אחר הדבר ונמצא, שדברי יהודי המושל הנ"ל היו
כנים. ויצו השר לחמי"ל שבית בבית האסורים והלך מן העיר הנ"ל
עם אשתו ואשר לו טרפולין שלו לק"ק בראה"ד במדינת פולין קטן,
וצוה השר חראנז"י לשר האלף אשר לו שם בעיר הנ"ל שיסיר ראשו
של חמי"ל וישגיח אליו ואם לאו יהיה נפשו תחת נפשו, מה עשה
הלורד חמי"ל? כיון שבאו אליו חביריו שרי המאות לבקרו בבית
האסורים אמר להם: מפני מה אתם מחרישים? דעו וראו האומה
הזו של שרי פולין מתגברים עלינו בכל יום ויום ומשתעבדים בבני
עמנו בעבודה קשה! ולא די שהשרים משתעבדים בנו, אלא גם
היהודים שבכל האומות מושלים בנו היום עושין לי זה הדבר למחר

יעשו ג"כ כדבר הזה לכם ואח"כ יחרשו עם פני עמנו בשדה כדרך שחורשים עם שורים, אם תשמעו לעצתי? לכו אל שר האלף ובקשו ממנו שיתן לכם נפשי על ערבות שלכם עבור שמחתכם שיש לכם למחר, ובלילה נברח יחד אני ואתם עם כל אשר לנו על מעברות הים אל אחורי המפתן ושם נמתיק סוד יחדיו מה לעשות נגד עם פולין, וכן עשו, והלשו כל שרי המאות שהיו שם אל שר האלף שלהם ולקחו לחמי"ל מבית האסורים על הערבות שלהם ובלילה ברחו כולם אל אחורי המפתן אל המדבר ושלחו ספרים בכל מקומות היונים שיבואו אחריהם, וכן עשו כל מקומות היונים ויתלקטו אליהם אנשים רקים כעשרים אלף איש, ויהי כשמוע המלך והשרים את הדבר היה היה כמצחק בעיניהם, כי אמרו יפלו בידם כפעם בפעם, וילכו שני שרי הצבא של עם פולין שם האחד "פאטאצקי" ושם השני "קלינופסקי" ועמהם כששת אלפים איש גבורי החיל ויערכו המערכה שלהם אצל העיר קראסי"ן לשמור מעברות הים שלא יעברו לנגד זה, והתחלת מרדם היה לפני פורים ת"ח לפ"ק, והתוועדו שם אחורי המפתן חמי"ל עם שאר חילו ויאמר אל עמו: „אתם ידעתם שעם פולין הם חזקים יותר ממנו, וכאחריות הם פני להבים פניהם מי התחיל למרוד במלכות פולין ועמד בפניהם?" לכן שמעו עמי לעצתי: נלך ונשלים עם הקדרים שונאינו ונלכה שניהם יחדיו ונלחמה עליהם. וישיבו לו: יהי כדבריך, וילך חמי"ל עם כל חילו אל מלך הקדרים ועשו שלום עמו וכרתו ברית, שילכו שניהם יחדיו על מדינת פולין; וכך עשו פשר ביניהם על השלל, שהקדרים יקחו כל השבי באדם והמלקוח בבהמות, והקאזאקין יקחו כל השלל דהיינו כסף וזהב ושמלות, מדין ומואב עשו שלום ביניהם בשביל שנאת ישראל, וילכו שניהם יחדיו הקדרים והיונים ויבאו דרך המדבר ודרך יערות אל המערכה של מחנה פולין, ויום אחד לפני בואם אל מחנה פולין שלחו מרגלים אל המערכה של עם פולין לראות בהם החזקים הם, אם רפים, אם יש להם עם רב, ואם לאו? וכי ראו המרגלים שהם מתי מעט והם יושבים על ההר אוכלים ושותים בטוב לב בתופים ובמחולות, והשיבו להם דבר, ויאמרו להם: עלה נעלה וירשנו אותם וגם יכול נוכל להם, כי הם יושבים בטח ונוח ישמרו ממנו, והיו שולחין את המרגלים שיתפרו בולוש שיחין ומעטים

במקום שיש להם בית מנוס בהר ובשפלה. ויהי ביום השלישי ד׳
ימים בחדש סיון ת״ח לפ״ק באו הקדרים והיונים דרך היערות
מעבר לדרין מלך אחד הקדרים ומלך השני היונים, ויהי כאשר ראו
עם פולין כי כלתה עליהם הרעה שבאו עליהם גם הקדרים והם
מתי מספר והקדרים והיונים היו יותר מששים אלף ובקשו לטס
בין היערים בהר ובשפלה ונפלו בבורות שחפרו להם ויסבו עליהם
הקדרים והיונים, ובקשו מהם שרי עם פולין שאל ישפכו דמם הרגה
ויקחו אותם בשבי, ומאלו הקדרים רלונם ולקחו כל עם פולין עם
השני שרי הצבא בשבי ועשו להם עינוים גדולים וישימו כבלים של
ברזל על רגליהם של שני שרי הצבא אשר שם האחד פאטאצק״י
והשני קאליגופסק״י, וכמה שרים מעם פולין ראו שאיש הזה חמי״ל
איש מוצלח הוא ומצליח בכל מעשיו, מרדו המה ג״כ במלכות פולין
וכרתו ברית עם חמי״ל ובשבועה שיעבדוהו באמת ובתמים כמו
שעבדו לפני זה למלך פולין, ובתוכם היה שר האלף שהיה לפני זה
אצל חראנז״י שצוה לו השר חראנז״י להסיר ראש חמי״ל, ועשאהו
חמי״ל לשר האלפים על עמו, וגם הסופר של שר הצבא קאניצפאלסק״י
שמת נעשה סופר אצל חמי״ל וזה הסופר היה פקח גדול וידע כל
טכסיסי מלחמה של מלכות פולין והוא עם שאר שרי עם פולין שמרדו
היו יועציו של חמי״ל והם השטנים של מלכות פולין מניה וביה אבא
ניזל ביה נרגא, ובאותו יום שנשבה עם פולין עם שני שרי הצבא
באה הבשורה רעה שמת המלך ולאדיסלא״ב והיה כל מדינת פולין
כצאן בלא רועה:

ויהי כאשר שמעו הדוכסים והשרים שמת מלכם ואשר נשבו כל
שרי עם פולין גבורי חיל מלומדי מלחמה וגם שני שרי הצבא,
לא קמה עוד רוח באיש ונמס כל לב היהודים כאשר ימס הדונג
לפני האש כי נפל פחדם על כל היהודים ונסו כל השרים המושלים
באותן מקומות של אחורי הנהר ניפו״ר ושלפני הנהר ניפו״ר עד
ק״ק פולנאה הכל נסו לנפשם ולולא ה׳ הותיר לנו שריד כמעט
כסדום היינו, ושם היה באותו רעש הדוכוס וויסנוועצקי זכר לברכה
עם החיל שלו אחורי הנהר ניפו״ר והיה אוהב ישראל עד מאד וגבור
מלחמה אשר אין כמוהו בכל הארץ והוא נס עם עמו דרך ארץ
ליט״א ונסו עמו כחמש מאות בעלי בתים כל אחד עם אשתו ובניו

ונשא אותם כמו על כנפי נשרים עד הביאם אל מקום חפצם, אם היה
להם שום סכנה באחרונה אמר ליהודים שנסעו בראשונ׳ ואם הי׳ הסכנה
לפניהם נסע הוא לפניהם למגן ולצנה והם אחריו חונים. והיהודים שמעבר
זה הנהר ניפו״ר שמעו אלו שני מאורעות רעות הנ״ל ביום א׳ של חג
השבועות ונסו כולם בחג השבועות ולא חסו על כספם וזהבם וברחו לגלל
נפשם. כל גלילות ק״ק אוסטרא והקהילות השייכים להם כגון ק״ק [illegible]
בן וק״ק פאוולוויטש וק״ק טשודנאוו, וק״ק לובירטוב וכל הקהילות
הנמשכים אחריהם ברחו קצת לק״ק פולנאה וקצת לק״ק זסלב וקצת
לק״ק אוסטרא הבירה וקצת לק״ק קאסנטין כי היו אלו מקומות חזקות
גדולות. וכל גלילות ק״ק לבוב שהיו במדינת רוסיא, והקהילות השייכים
להם כגון סביבות ק״ק נעמרוב ברחו לק״ק נעמרוב וסביבות ק״ק
טולטשין ברחו לק״ק טולטשין וסביבות ק״ק בא״ר כגון ק״ק [illegible]
וק״ק סטארגאר״ד וק״ק קראסנא״י עם הקהילות הסמוכות להם ברחו
כולם לק״ק בא״ר, ומי שלא ברח או שלא יכול לברוח דמו בראשו,
והרבה ק״ק אחורי הנהר ניפו״ר הקרובים אל החלל כגון ק״ק
פריסלא״ב וק״ק בארישופק״א וק״ק פריאטו״ן וק״ק באריספאלי״ס
וק״ק לובי״ן וק״ק לאחווי״ן ואגפיהם, שלא יכלו לברוח נהרגו על
קדושת השם במיתות משונות קשות ומרות, קצתם פשטו עורם
מעליהם והבשר השליכו לכלבים וקצתם קצצו ידיהם ורגליהם והשליכום
על הדרך ועברו עליהם בקרונות ודרכום בסוסים, וקצתם פצעו
בהם פצעים הרבה שלא היו כדי להמית והשליכום בחוץ שלא ימותו
מהרה ויפרפרו בדמיהם עד שיצאו נשמתם, והרבה קברו בחיים,
ושחטו ילדים בחיק אמותם והרבה ילדים קרעו לקרעים כדגים,
ונשים מעוברות בקעו בטנם והוציאו העובר וחבטו בפניהם וקצתם
קרעו בטניהם ושמו חתול חי בתוך הבטן והניחום כך בחיים ותפרו
הבטן וקצצו כפות ידיהם שלא יוציאו החתול חי מן הבטן, ותלו
הילדים בדדי אמותם. וקצת ילדים תחבו בשפוד וצלאום אצל האש
והביאום אל אמותם שיאכלו מהם, ולפעמים לקחו מילדי העברים
ועשו גשרים לעבור עליהם, לא היה מיתה משונה בעולם שלא עשו
בהם נגד ד׳ מיתות ב״ד סקילה שריפה הרג וחנק. והרבה לקחו
הקדושים בשביה ונשים ובתולות עינו ושכבו עם הנשים לפני בעליהם
והבתולות, והנשים יפות לקחו לשפחות ולאופנות וקצת לנשים ולפלגשים.
כיוצא

כיוצא בזה עשו בכל המקומות אשר היו מגיעים שמה וגם לעמים שהיו מעם פולין עשו כהנה וביותר להכמרים והגלחים, והרגו אחורי הנהר ניפו"ר כמה וכמה אלפים נפשות מיהודים וכמה מאות שהוכרחו להמיר דתם. וספרי תורות קרעו לקרעים ועשו מהם שקים ומנעלים לרגליהם ורצועי תפילין לקחו לכרך סביב רגליהם וקלפי תפילין השליכו ברחוב כל חוצות ומשאר ספרי קודש עשו גשרים ברחובותיהם וקלתם לקחו לתחוב בקני שרפה, אשר כל השומע תצלנה אזניו.

ויהי כאשר שמעו ק"ק פארהביסט"ש וק"ק זיוואט"ש וק"ק באזופק"ה וק"ק טשיהו"ב ואגפיהם מה שעשו הקאזאקין לאחינו שבאחורי הנהר ניפו"ר כיון שבאו עליהם הקדרים והיונים היו הקדרים מגד אחד מהעיר והיונים מגד השני אמרו אם אנו ממתין עד שיבואו הקאזאקין לעיר יעשו בנו כלה ונתרלה או יכריחונו להמיר דתנו חלילה מוטב לנו שנלך אל מחנה הקדרים בסביה כי ידענו אחינו בית ישראל שבקוסטנטינ"א ושבשאר קהילות תורקיא"ה רחמנים גדולים הם ויפדו אותנו בממון וכן עשו והלכו ארבע קהילות הנ"ל אנשים ונשים וטף כשלשת אלפים נפשות אל הקדרים, והיה ביניהם חזן א' ושמו ר' הירש מזוואטו"ב כשבאו אל הקדרים התחיל לקונן ולשורר אל מלא רחמים על הריגות אחינו בית ישראל בקול גדול ובעו כל העם בבכיה גדולה בודאי שנשמע לצעקתם במרום ונכמרו רחמי שוביהם עליהם וניחמום בדברים טובים ואמרו להם אל תדאגו לא יהיה לכם חסרון באכילה ושתיה יש בכם שוחטים שחטו לכם לצאן ובקר לרוב ומהרה אנו מביאים לכם אל אחיכם שבקוסטנטינ"א לפדות אתכם וכן היו עושין הקדרים, והסיעו בית ישראל שבקוסטנטינ"א שם ישמרם פדו אותם, וגם הביאו אחר שבויים מפולין לערך שמרים אלף נפשות ובזבזו עליהם ממון הרבה בכל ממון שפסקו עליהם וזנו ופרנסו אותם עד עתה ועשו עמהם גם אחר טובות עד אין שיעור, גם כל ארץ תורקיא"ה עשו כך ובפרט בק"ק סלניקו יע"א פדו הרבה שבוים מאד ובק"ק ווינעציא המפוארה ובק"ק רומ"א המעטירה ובק"ק ליגורנ"ו היקרה והשאר ובשאר הקהילות קדושות באטלי"א נתנו כמה וכמה אלפים ורבבות זהובים לפדיון שבוים ושלחו לק"ק קוסטאנטינא הגדולה יע"א, השם ישלם להם גמולם טוב שגמלו לאחינו ב"י וישמרם מכל צרה וצוקה עד ביאת הגואל.

ויהי אחר הדברים האלה חזרו הקדרים עם השבי גדול לארצם והצורר חמי"ל הלך עם עמו הקאזאקין וכמה אלפים קדרים הנשארים אצלו לעירו טשהערי"ן בתופים ובחצוצרות. ויהי כאשר קרב אל העיר יצאו כל בני העיר לקראתו בתופים ובמחולות ובשמחה גדולה וברכו וקבלו אותו להיות שר ונגיד עליהם ועל זרעם עד עולם ואמרו לו נשיא אלהים אתה עלינו וגואלנו שגאלת אותנו מן השרים עם פולין המצירים אותנו בעבודה קשה.

ויהי כאשר ישב הצורר חמי"ל בביתו ויאמר אל עבדיו שריו ויועציו הבו לכם עצה שלא נהיה לבז ושמצה בקמינו כי נבאשנו ביושבי הארץ פולין ושמעו כל מלכי ארץ את הרעה שעשינו ויבואו עלינו למלחמה ואנחנו מעט מספר, ויאמרו לו זאת העצה היעוצה מאתנו שתכתוב ספרים אל השרים והדוכסים של מלכות פולין דברי שלום ואמת דברים טובים ונחומים ותאמר נואם לדבריך על כל מה שעשית כי היה הכל בהכרח להציל נפשך, ועשה כן כדי שלא יאספו עליך חילות כל כך מהרה, ובין כך ובין כך שלח שלוחים אל מלך הקדרים שישלח אליך חילות הרבה וגם כתוב ספרים בכל מלכות פולין אל המקומות שיש שם מעט היונים להיות עתידים ליום מועד להקהל ולעמוד על נפשם ולהנקם מאויביהם השרים והיהודים, וכן עשה וישלח ספרים בכל מדינה ומדינה בסוד גדול אל המקומות שיש שם מעט היונים להיות עתידים ליום מועד להקהל ולעמוד על נפשם להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים ואת כל חיל של פולין הצרים אותם טף ונשים ושללם לבוז; ויודע הדבר אל היהודים מעט היונים השכנים ואוהבים שלהם וגם היו להיהודים מרגלים בכל מקומות מושבותיהם והלכו והודיעו להשרים אדוניהם והיו שולחין כתבים מן קהלה לקהלה ע"י רוכבי סוסים להודיע אל היהודים והשרים מה שנתחדש בכל יום ויום ומפני כן השרים היו אוהבים ליהודים מאד והיו עם היהודים באגודה אחת ובנפש אחת כי הקב"ה שלח הרפואה לפני המכה כי גולה זאת לא היתה מקומה חלילה לשארית ישראל. ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה גדולה ליונים ואבל גדול לשרים וליהודים צום ובכי שק ואפר ותשובה תפלה וצדקה בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה השם ירחם עליהם. וישלח ספרים אל הדוכסים והשרים דברי

שלום וכתב להם דברים טובים וניחומים שמה שעשה היה הכל בהכרח גדול להציל לקוחים למות והבא להרגך השכם להורגו ונרדף רחמנא פטריה וכתב להם שהשרים ישובו לביתם ולמקומם ושיחזיר להם המקומות. אבל השרים לא היו משגיחים בכתבו כי הבינו שזה הכל דברי שקר ומרמה כי תוגרה הוא מבקש וגם ראו בחוש שהכל שקר ומרמה כי דין שלום דכולה נסבה, כי בכאן קרא להם לשלום והולך וכובש כל ארץ רוסיא תחת ממשלתו ושולחים לו מס מכל המקומות של הדוכסים והשרים ועשה מעשים אשר לא יעשו אחורי הנהר ניפו"ר ביהודים ושרים והחריב בתי תפלותם והרג לכומרים שבהם הכל עשה אחר שנשבע כל מחנה עם פולין לכן לא האמינו לדברו ושלחו כתבים אל הארל"י ביסקו"פ בלשון פולין ובלשון אטלי"א נקרא קרדינא"ל היושב על כסא ק"ק גניז"ן שהוא במקום המלך אם מת המלך שלא יהיה פולין בלא מלכות שאלמלא כך איש את רעהו חיים בלעו. והיה בימים ההם קרדינאל של גניז"ן מלך פולין קאזימיר יר"ה וכן שלחו לו כל הדוכסים והשרים בהסכמה יחד שיעשה להם שר הצבא שלא יהא מלכות פולין כצאן בלי רועה. מיד שלח הקרדינא"ל קאזימיר יר"ה השבט מושלים שקורים בלשון פולין הבולאוו"י ליד הדוכס של ק"ק זסל"ב הדוכס הגדול ולאדיסל"ב דאמינק יר"ה שיהא הוא שר הצבא על עם פולין וזה הדוכס הביא יותר פורענות בישראל ובכל מדינת פולין כי הוא מופלג בעשירות ומימיו לא נסה רגליו ללכת למלחמה כי הוא איש ירא ורך לבב והקרדינא"ל עשה אותו לשר הצבא בשביל עשירותו וכד רגיז רפיא על עפא עביד לנגידא שמיותא כך היה בפולין בעו"ה. וגם לזה הקרדינאל הנ"ל בקנס גדול להכריז בכל מלכות פולין שיבאו כל השרים למלחמה להנקם מאויביהם והם היו מתאספין לאט לאט כדרך מלכות פולין כשהולכין למלחמה המה הולכין במהון טב ולא בזריזות, לא כן הם הקדרים והיונים שהולכים בזריזות ולא בעגלות.

גזירה של ק"ק נעמרו"ב.

ויהי כשמוע הצורר חמי"ל שיהודים רבים נתאספו לק"ק נעמרו"ב ועמהם כסף וזהב לרוב וגם ק"ק נעמרו"ב בעצמה היתה מופלגת בעשירות. והיתה קהלה גדולה וחשובה לאלהים של חכמים

וסופרים מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. בכן שלח חמי"ל ראש אחד צורר היהודים על ק"ק הנ"ל ועמו כשש מאות איש שולפי חרב וכתב לראשי אנשי העיר שיהיו בעזרם שאנשי העיר הקדימו מעשה לנשמע לשונאם בכל כחם לא מפני אהבתם אלא מפני שנאת היהודים. ויהי ביום ד' ך' סיון באו הקאזאקין סמוך לעיר נעמרו"ב וראו היהודים את החיל למרחוק ויחרד לבם אבל לא היו יודעין אם הם מעם פולין או מעם קאזאקין אעפ"י כן הלכו כל היהודים עם נשיהם וטפם וכסף וזהב שלהם אל המבצר וסגרו המבצר בדלתים ובריחים להלחם כנגדם; מה עשו הקאזאקין עשו להם דגלים כמו שיש לעם פולין כי לא היה היכר אחר בין עם פולין לקאזאקין רק בדגליהם ואנשי העיר היו יודעין מן זה הערמה והיו קוראים אל היהודים שבמבצר פתחו השער כי זה החיל מעם פולין שבאו לעזר אתכם מיד אויביכם אם יבאו והיהודים שעל החומה עומדים היו רואין בדגליהם שהם כדגלי עם פולין והיו סבורין שאמת דברו להם אנשי העיר; מיד פתחו להם השער כיון שפתחו השער נכנסו הקאזאקין וחרבם שלופה בידם ואנשי העיר בחרבות וברמחין ובאלות וקצתן הלכו במקלות והרגו ביהודים הרג רב, ונשים ובתולות עינו כרצונם וקצת נשים ובתולות היו קופצין לבריכות המים הסמוך למבצר שלא יטמאו אותן ונטבעו במים וגם הרבה אנשים שהיו יכולין לשוט קפצו לתוך המים ושוטטים בו והיו סבורין שינצלו מן ההריגה והיו היונים שוטטים אחריהם בחרבות ובאלותיהם והרגו אותם במים וקצתם היו מורים בקנה השרפה לתוך המים והרגום עד שנאדם המים מדם הרוגים. והיה שם ראש הישיבה דק"ק נעמרוב ושמו הגאון מוה"ר יחיאל מיכל בן הגאון מוה"ר אליעזר ז"ל שהיה יודע כל התורה כולה בע"פ ובקי היה בכל חכמות שבעולם ודרש להם בשבת שלפני הגזירה והזהיר את העם שאם יבא השונא חלילה שיקדשו שם שמים ולא ימירו דתם וכן עשו העם הקדוש ואף הוא קפץ לתוך המים להציל נפשו ולשוט ותפסו יון א' ורצה להורגו ובקש הגאון ממנו שלא יהרגו ויתן לו כסף וזהב לרוב ושמע לו היון והוליכו לביתו אל המקום אשר כספו וזהבו היה טמון שם ופטרו זה הקאזאק והניחו בחיים והלך הגאון משם עם אמו ויתחבאו שם בבית אחד כל הלילה עד אור הבקר ולמחר ביום כ"ב סיון היו היונים מחפשים גם כן בבתים

שמה נחבא שם איזה יהודי וברח הגאון עם אמו על בית החיים כדי שאם יהרגום יהיו על בית החיים ויבאו לקבורה ויהי כאשר הגיע סמוך לבית החיים רץ אחריו יון אחד מאנשי העיר והוא תופר מנעלים ומגלו בידו והכה להגאון במקלו פעמים ובקשה ממנו אמו של הגאון שיהרג אותה תחת בנה ולא שמע אליה והרג מתחלה להגאון הנ"ל ואח"כ לאמו השם יחון נשמתם, ואחר ההריגה שלשה ימים אשתו של הגאון הביאו לקבורה. כי בכל המקומות שהיו שם הגזרות היו לנשים רובא דרובא אם לא מי שהיתה זקנה או חולנית המיתוה.

מעשה שם בריבא אחת יפת תאר ממשפחה מיוחסת ועשירים שנשבה לקאזאק אחד ונשאה לאשה וקודם שבא עליה אמרה לו בערמה שהיא יכולה לעשות בסגולה שלא יזיק לה שום כלי זיין ואמרה לו אם לא תאמין לי תנסה בזה ירה בי קני השרפה ולא יזיק לי. והקאזאק בעלה היה סובר שאמת היא מדברת וירה בה קני השרפה לפי תומו ונפלה ומתה על קידוש השם שלא יטמאנה הקאזאק, השם יחון נשמתה.

עוד מעשה בריבא אחת יפת תואר הנשואה לקאזאק אחד בקשה ממנו שיקדשנה בבית תפלתם העומדת אחורי הגשר ומילא רצונה והוליכה לקבל הקדושין בבגדי מלכות בתופים ובמחולות כיון שבאה על הגשר קפלה לתוך המים ונטבעה שם על קדוש השם, השם יחון נשמתה, וכהנה וכהנה רבות אשר אי אפשר להעלות בכתב. מספר כל ההרוגים והנטבעים בק"ק נעמרוב לערך ששת אלפים נפשות נהרגו בכל מיתות משונות כנ"ל השם יזכור נשמתם בצרור החיים, והנמלטים מתוך דק"ק נעמרוב ברחו לק"ק טולטשין כי היה שם מחוץ לעיר מבצר חזק עד מאד.

גזירה דק"ק טולטשין.

ויהי אחר שמלאו רעהם כרצונם בק"ק נעמרוב נתאספו פוחזים וריקים כמו עשרת אלפים איש ובראשם צורר היהודים קריוונא"ס והלכו משם לק"ק טולטשין כי שם היו במבצר שש מאות גבורי חיל מן השרים של עם פולין וגם נתקבצו שם אלפים כשני אלפים יהודים והיו בהם ג"כ גבורי חיל ומלומדי מלחמה ויכרתו שניהם ברית היהודים והשרים איש את אחיו יעזורו להלחם כנגד שונאיהם.

שונאיהם ובשבועות שלא ימעלו זה בזה וחזקו המבצר מאד ותותחים עלו בני ישראל בכל מיני כלי זיין ויעמדו על החומה השרים והיהודים ובכל פעם שקרבו הקאזאקין לגשת אל המבצר ויורו המורים העומדים על החומה בחצים ובקני השרפה ויכו מהיונים עם רב וינוסו מפני בני ישראל ובני ישראל אזרו חיל וירדפו אחריהם ויכו מהם כמה מאות איש ויתאספו הקאזאקין עוד הפעם עם כל בני הכפרים ועירים הסמוכים להם לאלפים ולרבבות ויקרבו אילי ברזל להפיל החומה ובאו פתאום להלחם על המבצר בצעקות גדולות ומשונות כנהוג של הקאזאקין ויראו העומדים על החומה ויתמהו על ריבוי העם ויחרד לבם ואעפ"י כן ויורו המורים מן החומה ולא נתנום לגשת אל החומה וינוסו מפני בני ישראל גם הפעם הזה. ויהי כאשר ארכו להם הימים ויתיעצו הקאזאקין לשלוח אגרת שלומים אל השרים שבמבצר להשלים עמהם באופן ובתנאי שיתנו להם של היהודים פדיון נפשם וכן עשו ושלחו אגרת שלומים כנ"ל אל השרים שבמבצר מיד הסכימו השרים ושלחו לקרוא מן היהודים אחד אחד ויקחו מהם כלי זיינם הכל ביחד. ויבינו היהודים הערמה ובקשו היהודים לשלוח יד תחילה בשרים ולעמוד לקראתם מאחר שהפרו בריתם תחילה וילעק בקול גדול הראש ישיבה של ק"ק טולטשין הגאון מוהר"ר אהרן אל היהודים ויאמר אליהם שמעו אחי ועמי אנחנו בגלות בין העמים אם תשלחו יד בשרים ושמעו כל מלכי ארץ וינקמו נקמתם מכל אחינו שבגולה חלילה לכן אם היא גזירה מן השמים נקבל בשמחה דיננו לא טוב אנחנו מאחינו שבק"ק נעמרוב ואל שדי יתן לנו רחמים לפני שונאינו אולי יקחו כל מחמד עינינו כופר נפשינו וישמעו אליו בני ישראל ויביאו כל רכושם אשר רכשו אל תוך החצר של המבצר. מיד נכנסו הקאזאקין הגוררים ויאמר אליהם ראש השרים הדוכוס טשווערטשינסקי הא לכם בקשתכם ויקחו כל שלל היהודים ויאמרו היונים אל הדוכוס שכ"ל שיתן את כל היהודים במשמר והיו חייהם תלויים מנגד שלא ידעו מה יעשו בדינם אם יקיימו הבטחתם ואם לאו. ויהי ביום השלישי בהיותם כותבים באו הקאזאקין ויאמרו אל השרים שיתנו להם היהודים כולם מיד דחפו השרים ליהודים שלא מן המבצר שלא יכוו בגחלתם וילאו כל בני ישראל בלב נשבר ונדכה וישימו הקאזאקין ליהודים במשמר בתוך גן אחד סגור ומסוגר שלא

ושרפו אנה ואנה ויתמהמהו עד בוש. והיו שם עוד שלשה גאונים הגאון מוהר"ר אליעזר והגאון מוהר"ר שלמה והגאון מוהר"ר חיים והיו מזהירין לעם קדוש שיקדשו שם שמים ולא ימירו דתם וענו כולם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד כשם שבלבבכם אינו אלא אחד כך בלבנו אינו אלא אחד. ויהי אחר הדברים האלה בא אליהם איש הבינים ונעץ דגל בקרקע ויאמר אליהם בקול גדול מי שרוצה להמיר דתו יהיה בחיים וישב תחת הדגל הזה ולא ענוהו שום אדם וכך היה מכריז שלש פעמים ולא ענוהו דבר מיד פתח שער הגן ונכנסו כולם בחרי אף והרגו בהם הרג רב כאלף וחמש מאות נפשות בכל מיתות משונות בעולם כנ"ל וגם שלשה גאונים הנ"ל נפלו בחרב, הי"ד. ויקחו מהם עשרה רבנים חיים וישימו כבלי ברזל על רגליהם וישימו אותם במשמר עד שיפדו עצמן בעד י' אלפים זהובים ובתוכם הגאון מוהר"ר אהרן הנ"ל בן הגאון מוהר"ר מאיר נר"ו ראש הישיבה דק"ק לבוב והיונים היו יודעים שהוא עשיר גדול מאד ויפדה את בנו בכל ממון שפוסקין עליו. אחר הריגת היהודים קרבו לגשת אל המבצר למלחמה ויאמרו להם השרים הלא כרתם ברית אתנו ולמה הפרתם את בריתכם. ויענו הקאזאקין לשרים כאשר עשיתם עם היהודים והפרתם את הברית כן נעשה לכם מדה כנגד מדה ויורו המורים להם מן החומה ויעשו הקאזאקין בערמה וישרפו את המבצר על תלו ויהרגו בהם כל השרים הרג רב ושללם לבזו והדוכוס הנ"ל קודם מותו ענו אשתו הגבירה ושתי בנותיו לעיניו והוא היה איש בריא מאד וישב על הכסא ולא יוכל לעמוד ובא אליו פוחז אחד שהיה עבדו וטוחן ברחיים ויסר הכובע מעל ראשו בפני הדוכוס ואמר לו דרך ליצנות ושחוק מה אדני מצוה אל עבדו ואחר כך היה מזכיר לפניו איך היה נוהג לעבדיו ומכה אותן ומשעבד בהן שעבוד קשה ואמר לו עמוד מכסאך ואני יושב תחתיך להיות מושל עליך ולא היה יכול לעמוד וגררוהו מעל הכסא ויכרות ראשו במגירה על מפתן הבית באכזריות. וכאשר עשו כן שילם להם אלהים על שהפרו ברית עם בני ישראל וכל השרים השומעים את הדבר הצדיקו עליהם את הדין ומהיום ההוא והלאה היו השרים מחזיקים ידם עם היהודים ולא מסרום ביד הפושעים ואף על פי שנשבעו להם הקאזאקין כמה פעמים שלא יעשו לשרים שום דבר רק ליהודים לא היו מאמינים

להם עוד לולא זאת לא היה פליטה לשארית ישראל חלילה. ויהי אחר ג' ימים להריגה שלחו היונים להכריז בין ההרוגים מי שנשאר חי לא יירא ויעמוד כי כבר עבר עליהם החרב ויעמדו כשלש מאות נפשות אותן שנפלו בין הפגרים להציל נפשם והיו עטופים ברעב ובצמא וקצת היו בהם פצעים הרבה ולא היו כדי להמית עוד היה קצת רוח בהם והלכו לעיר הנ"ל כאבים וחלושים ויחפים וערומים והפיצו עמהם אנשי העיר היונים ושלחום לנפשם.

ויהי אחר שמלאו רעתם בק"ק טולטשין חזרו הפוחזים לביתם בשלל גדול של כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות של השרים והיהודים ושבי רבה של נשים יפות ובתולות יפות מעם בני ישראל ומעם פולין ולקחו גם העטרה הרבנים עמהם.

ויהי כאשר שמעו הדוכסים והשרים הדבר הרע הזה מה שעשו הקאזאקין בק"ק נעמרוב וק"ק טולטשין נבהלו כל שרי פולין ונכנס קנאת בני עמם בלבבם כאש של עכנאי ונגמר עצתם לאסוף עליהם כל שרי פולין לנקום מהם נקמת אחיהם. ויצו השר הגדול ובצווי הקרדינאל להכריז בכל מדינת פולין מי שהוא שר וכתב שמו באיסטרטיה של מלך ילך למלחמה או ישלח עבדו במקומו. וגם הדוכס ווישנוויעצקי זכר לברכה היה עם חילו במדינת ליטא כשמעו הדבר היה צער לו על היהודים שבק"ק נעמרוב כי נעמרוב היה תחת ממשלתו ויחזור חילו הוא ועמו כשלשת אלפים איש לילך לנעמרוב לנקום מהם נקמת בני ישראל ונשבע הדוכס שלא ישקוט לבו עד כי ירחץ פעמיו בדם הקאזאקין אויביו שהחריבו ג"כ הרבה מן מקומות ממשלתו שבאחורי הנהר ניפע"ר וגרשוהו מהסתפח בנחלתו. ויהי כאשר קרב סמוך לנעמרוב שלח מן עמו כמה מאות איש לנעמרוב והרגו מאנשי המקום הרג רב אחר כך הערימו הקאזאקין ושלחו הנשארים אל הדוכס הנ"ל שישלח להם כמה מאות מעמו לשמור העיר מן הקאזאקין והקדרים והמה יהיו בעוזרם להלחם נגד האויבים בכל כחם ולעבדו באמת ובתמים מהיום ההוא והלאה ונשבעו לו, וייטב הדבר בעיני הדוכס ושלח אליהם שרים רבים ונכבדים ועמהם שש מאות גבורי חיל ויקבלו אותם אנשי העיר בכבוד גדול אחר כמה ימים שלחו לקאזאקין מהרו ובואו הנה בלילה ואנחנו נפתח לכם השערים וכן עשו ויהרגו כל השרים שוכבים על

מטתם ונתנו ממון הרבה להקאזאקין שיאחזו שם לשמור העיר שלא יבאו עוד אליהם שרי עם פולין וכן עשו:

ויהי כשמוע הדוכס הנ"ל הדבר הזה ויחרד לבו מאד וימנע מלשלוח אליהם עוד מעמו והלך משם לנקום נקמת עמו מן הקאזאקין שבשאר מקומות והלך לק"ק מסגאווק"י ויהרוג שם מהקאזאקין הרג רב גם בכל סביבותיו. ויהי כשמוע חמי"ל שהדוכס ווישנוועצקי הולך וקרב אל מחנהו והכה בעמו מכה רבה והוא במתי מעט רק שלשת אלפים איש שלח לנגדו שר הצבא שלו המרד קריוואנ"ס עם עשרת אלפים איש גבורי חיל וצוה להם אם יגברו ידם שיתפשו להדוכס הנ"ל חי, אבל השם היה בעזרו ויצילהו מידם. ויהי כשמוע הדוכס הנ"ל ועמו שחיל גדול של קאזאקין באים עליהם וגם בכל המקומות סביבותיו מפנים ומאחור שיז מעט היונים וינתקו מן העיר שלא יתווכו להם עם היונים וילכו משם לבארדימשאב כי שם היה יושב שר העיר הוואיווד"א טישקוויי"ץ ועמו אלף איש גבורי חיל ויתחברו שניהם הדוכס והוואיוודא הנ"ל ועמהם ארבעת אלפים איש וישימו פניהם להתקרב יותר אל מדינת פולין כי כתבו אל שר הצבא הדוכס ולאדיסלב דאמינק שישלח להם מעם פולין לעזור אותם והוא עכב בכיון עם פולין שלא ילכו לעזור אותם כי הוא היה שונא להדוכס ווישנוועצקי מפני כי לב כל העם היה אחר הדוכס ווישנוועצקי שיהיה שר צבא העם מפני שהוא איש חיל וגבור מלחמה ושמו היה הולך בכל הארץ ולו אך המלוכה והיה סובר שיפול הדוכס ווישנוועצקי ביד אויביו. וילכו שניהם יחדיו הדוכס הנ"ל עם הוואיוודא הנ"ל עם חילות שלהם עד פרסה אחורי ק"ק פולנאה והקאזאקין והקדרים היו דוחקים אחריהם ויתאספו עוד עליהם מעם היונים כעשרים אלף איש וילכו הקדרים והיונים לצור על ק"ק פולנאה:

גזירה דק"ק פולנא"ה.

ויהי ביום ג' יום אחד בחדש אב באו הקדרים והיונים לצור על ק"ק פולנאה ויערכו מלחמה נגד העיר שהיו בה השרים והיהודים. ויורו המורים מן החומה ולא יכלו לגשת אל העיר כי היו בו שרי פולין גבורי חיל לערך שני אלפים וגם מן היהודים היו לערך י"ב אלפים והיו בהם ג"כ גבורי חיל והעיר שהיו בה השרים

והיהודים היתה עיר חזקה עד מאד בחומה כפולה ומים סביב לה ולא היו צריכין לשמור אלא מן אותה צד הסמוך לשאר שני מקומות הסמוכין לה שהיו בהם מעט היונים ויעמידו השרים את עבדיהם הגבורי חיל אל אותה הצד שצריך שמירה ביותר לשמור העיר מן השונא ואילו נטורי קרתא היו חוזי קרתא שהיו אלו עבדים של השרים העומדים על החומה ג"כ מעט היונים שקורין בלשון פולין היידוקין ונעשו ג"כ מורדים. ויהי ביום ד' ב' בחדש אב לכדו האויבים השני מקומות שהיו בו מעט היונים והשלימו עמהם. גם האנשי מקומות לעזור אותם ללחום נגד העיר החזקה שהיו בה השרים והיהודים וילחמו כנגדם כל יום ד' הנ"ל. ויהי ביום ה' הנ"ל קראו האויבים אל עבדי השרים העומדים על החומה הלא אנשים אחים אנחנו למה אתם עוזרים לשרים ללחום בנו וכי לא טוב לכם לעבוד אותנו מלעבוד לאיש אחר אשר לא מבני עמנו. מיד עבדי השרים מרדו ועשו עצמן כאלו נלחמים כנגדם והיו מניחים להקאזאקין להעמיד סולמות על החומה ולכבד הבצורה ביום ה' הנ"ל וברגע אחד היו כמה אלפים יונים שולפי חרב בתוך העיר והתחילו להרוג בעם וכאשר ראו השרים והיהודים שכלתה אליהם הרעה ונלכדה העיר שרים רוכבי סוסים ברחו לצד אחד והיהודים האביונים שומרי העיר לא היו מניחים אותם לנוס ונהרגו על קידוש השם כעשרת אלפים נפשות בכל מיתות משונות בעולם כנ"ל ופשטו צוארם לטבח ואם בא קאזאק אחד בבית שהיו בו כמה מאות נפשות מיהודים לא היו עומדים כנגדו ואחד היה הורג לכולם.

והיה בתוכם איש אחד חכם ונבון ומקובל האלהי ושמו מוהר"ר שמשון מק"ק אוסטרפאלי ובא מלאך המגיד אליו בכל יום ולמד עמו סתרי תורה ועשה המקובל הנ"ל פי' על הזוהר ע"פ קבלה מהאר"י ז"ל ולא זכינו שיבא להדפס ואמר לו המגיד לפני הגזירה שיעשו תשובה גדולה שלא תהא הגזירה כך רעה ודרש כמה פעמים בב"ה והזהיר לעם שיעשו תשובה על הגזרה שלא תבא וכן עשו תשובה גדולה בכל הקהילות ולא הועילם כי כבר נחתם הגזירה רעה. וכאשר באו האויבים וצרים על העיר נכנס המקובל הנ"ל לבית הכנסת ושלש מאות בעלי בתים עמו כולם חכמים גדולים וכולם מלובשים בתכריכין ובטליתים על ראשיהם ועסקו בתפלה גדולה עד

באו האויבים לעיר קדש והרגו שם כולם בבית הכנסת על אדמת קודש וכמה מאות שלא הרגו הוכרחו להמיר דתם וכמה מאות הלכו בשבי אל הקדרים. והנה כאשר שמענו בק"ק זסלא"ב שהקדרים והקאזאקין מצירים לק"ק פולנא"ה כי בכל יום שלחנו שלוחים לק"ק פולנא"ה וביום ג' הנ"ל לא היה יכול השליח לקרב אל העיר מפני האויבים המצירים ובא אלינו השליח ביום ד' ואמר לנו הבשורה רעה שהאויבים מצירים לק"ק פולנא"ה. וק"ק זסלא"ב רק ששה פרסאות מק"ק פולנא"ה וברחנו ביום ה' הנ"ל מי שהיה יכול לברוח והנחנו לבתים שלנו מלאים כל טוב בסחורה ובספרים ובשאר דברים טובים ולא חסנו על ממוננו רק להציל נפשנו ונפש בנינו ובנותינו וברחו קלת לק"ק אוסטרא הבירה שהיתה מטרפולין במדינת רוסיא והיא עיר גדולה לאלהים של חכמים וסופרים ותורה וגדולה היה במקום אחד. ואני עם בני ביתי וחותני כה"ר אברהם מק"ק זסלאב עם בני ביתו ובני משפחתו ברחו לק"ק מעזריטש הסמוך לק"ק אוסטרא הבירה תחום שבת והיו יושבים בק"ק אוסטרא ובק"ק מעזריטש הסמוך להם יותר מעשרת אלפים בעלי בתים וכל אחד עם בני ביתו והיו רוצים לישב שם בשבת חזון ובתוך כך יודע הדבר מהמעמד של פולנאה איך יפול דבר. ויהי כאשר באנו בערב שבת לעת להריס בק"ק מעזריטש ובא המגיד אלינו ואמר לנו שהדוכוס של ק"ק זסלאב שר הצבא דאמינק יבא ביום זה עם חיל גדול וילך לקראת הדוכוס ווישנוועצקי לעזור לק"ק פולנאה מן הצוררים המצירים אותם ויהי כן ויבא הדוכוס ועמו אלף גבורי חיל וגם עמו הגבור חיל ושמו לאשטש ושאר חילו הולכין אחריו והיה לנו שמחה גדולה ואמרנו בודאי אחר שבת חזון נחזור לבתינו כי לא היה רחוק מן ק"ק זסלאב רק ד' פרסאות וגם אמרנו שיגאול לאחינו בית ישראל שבק"ק פולנאה מן צרותם.

ויהי כאשר בא סמוך להכנסת כלה אחזה לנו חלחלה על הבשורה רעה שבא השר ווישוועצא שהיה שר ומושל על ק"ק פולנאה שברח משם עם כמה שרים ואמר נלכד העיר פולנאה והרגו לכל השרים והיהודים שבתוכה והאויבים מתפשטים בגדוד עד ק"ק זסלאב. והדוכס ווישנוועצקי עם חילו ברחו לק"ק קאסטין והקדרים והקאזאקין אחריו וקצתם הולכין לכאן ק"ק אוסטרא וק"ק מעזריטש אז נבהלו אלופי

אלופי העיר ופחד גדול נפל על היהודים ולא קמה עוד רוח באיש והכל היו רואין על השר הגבא הדוכס דאמינק מה יעשה. ויהי בחצי הלילה השר הגבא הדוכס דאמינק נסע לאחוריו בזה השער שבא מן פולין, כי היה מתירא לילך דרך המלך לק"ק קרעמניץ דרך ק"ק זסלאב כי שם היו הקדרים והקאזאקין עם רב והוא היה מאין מספר וסבב הדרך והלך לק"ק קרעמניץ ט' פרסאות דרך מערת והמתין שם עד שיבאו עוד עם של פולין וילך משם קאסנפין. אבל המון העם היו סבורין שהשר הגבא ברח למדינת פולין אמרו כולם אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר. אם השר הגבא ברח אנו מה נעשה. הכריזו הפרנסים בק"ק אוסטרא הבירה למען שיחוד שלא ישארו שום יהודי בקהלה וכן בק"ק מעזריטש כי השונא לא היה רחוק מאתנו רק ב' פרסאות וגם לא היינו בטוחים מאנשי המקומות שלא יפגעו הם בעצמם בנו וכל העם נסו לקולם מי שהיה לו סוס ועגלה נסעו בסוס ועגלה ומי שלא היה לו סוס ועגלה אף על פי שהיה לו ממון לקנות סוס ועגלה לא היה ממתין לקנות ולקח אשתו ובניו בידו ונס ברגליו והשליך כל אשר לו בביתו וגם מי שהיה לו סוס ועגלה והיה לו משא כבדה של סחורה או מספרים או שאר מטלטלים השליך מן העגלה במלון ונתן לבעל אושפיזו כדי שיוכל לנוס בקל והיו הולכין באותו שבת חזון שלש שורות סוסים ועגלות זה אצל זה ברוחב ועל שבעה פרסאות מק"ק אוסטרא עד ק"ק דובנ"א גדולה באורך היו הולכין סוסים ועגלות סמוכין זה אחר זה ואשר הולכין ברגלים אין מספר. ובשתי שעות ביום השבת חזון הנזכר רצו אחרינו שלשה רוכבי סוסים אחד יהודי ושמו רבי משה לורף מק"ק אוסטרא ושני ערים עמו ואמרו לנו למה אתם הולכין כל כך לאט הנה השונאים גם הם אחריט ועתה הם בק"ק מעזריטש אנחנו בקושי נמלטנו מהם, מיד היה כל כך בהלה ועת צרה לאחינו בית ישראל אשר אין כמוה וכל אחד זרק מן העגלה שלו כלי כסף וזהב ושמלות ספרים כרים וכסתות כדי שיוכל לברוח מהרה להציל נפשות שלו והיה מושלך על השדה כסף וזהב ושמלות ולא היה שם יהודי שיקח אותם באותו פעם נתקיים במו התוכחה כספם וזהבם בחוץ ישליכו בראש כל חוצות וקצתם השליכו הכל סוס ועגלה עם כל אשר לו ועם אשתו וברח לנפשו ביערות והרבה נשים ואנשים

ונשים שהוליכו בניהם בידיהם כשבאה הצעקה הזאת השליכו בניהם מידיהם וברחו לנפשם ביערות ובבורות. באותה פעם נתקיים בנו הפסוק ונסתם ואין רודף אתכם כי היה הכל שקר שלא היו רודפין אחרינו האויבים ולא קדרים רק המורא היה כל כך גדולה עלינו כל שבת חזון עד שכל אחד היה סובר שרודפין הקוזאקין אחריו.

ויהי אחר שבת חזון ביום א' מודע לנו אמתת הדבר שבשר הגבא לא ברח לפולין רק נסע לק"ק קרעמניץ כנ"ל אז נחה שקטה הארץ וכל אחד ברח במתון רב מהיום ההוא והלאה. והלכנו ממקום למקום ביערים וכפרים ושכבנו ברחם כל חוצות וגם שם לא מלאנו מרגוע לנפשנו זה חומס וזה רומס זה מואס וזה גועל ונתקיים בנו הפסוקים ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגליך וגו' והיו חייך תלוים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, כי בכל לילה היינו באושפיזא אצל יונים והיינו סבורים שהיון יהרג אותנו בלילה כי כולם היו מורדים וכשקמנו למחר בחיים אנו מברכים ברוך מחיה מתים שנשארנו בחיים.

נזירה דק"ק אוסטר"א. ודק"ק זסלא"ב.

ויהי אחר שכבשו האויבים לק"ק פולנא"ה ועשו בהם כרצונם הלכו משם לק"ק זסלאב ובזזו כל שלל הקהילה והרגו שם כמאתים נפשות הנשארים שם לסיבה שלא היו יכולין לברוח מחמת חולי וקצתם שמו בטחונם שיש להם היונים אוהבים שילוים ויחבאו ביערות עד כי יעבור זעם וישבו שם זמן רב עד שכמעט פרחה נשמתם מפני הרעב והצמא ובחרו להם מות מחיים ואמרו נבא העיר ומתנו שם כי טובים חללי חרב מחללי רעב וכאשר באו אל העיר תפשום רודפיהם בעיר להרוג אותם ובקשו מהם שיהרגו אותם על בית החיים כדי שיבאו לקבורה ומלאו בקשתם והוליכום על בית החיים ונכנסו היהודים בבית שיש על בית החיים והרגו אותם שם ואחר כך שרפו לבית עם היהודים בלם ונדונו בשני מיתות הרג ושריפה, והכומרים שהיו שם בק"ק זסלאב הפשיטו עורם מעל בשרם חיים, והדוכסים שהיו שוכבים שם מזמן רב השליכו מן קבריהם כפגר מובס ובתי קברתם שהיה מן כסף וזהב בזזו, ובתי כומרים החריבו, ובית הכנסת שלנו החריבו ועשו לאורוות סוסים. וכן עשו

בק"ק אוסטרא"ה הבירה והרגו כשש מאות נפשות הנשארים שם כנ"ל.

גזירה דק"ק קאסנטי"ן.

ומשם חזרו והלכו לק"ק קאסנטי"ן עם כל חילות שלהם וילך הדוכס וויסנוועצקי לקראתם ויך בהם מכה רבה נקיר בעיר קאסנטי"ן והם נתקרבו אל העיר והיה מתירא הדוכס מאנשי העיר שהיו גם כן יונים שלא ימרדו בו מאחר שהאויבים היונים באו מבחוץ ויצא מן העיר כל הדרך, הדוכס וויסנוועצקי עם חילו והיהודים מי שהיה לו סוס ועגלה הלך אחריו ומי שלא היה לו סוס ועגלה שלא הכין לו על ידי שהיה בטחונו על הדוכס הנ"ל עם חילו שישב בעיר זה הוא, נשאר בעיר והיה שם קיבוץ גדול של יהודים הנשארים. ויהי כאשר הרחיק הדוכס מן העיר כשיעור מהלך פרסה והאויבים הלכו לעיר. ביום שלישי שהיה תשעה באב ונהרגו שלשת אלפים נפשות מיהודים ושללם בזזו, ובתוכם נהרג הגאון מהור"ר אשר שהיה אב"ד ור"מ בק"ק פולנא"ה וגם שאר הרבה גאונים שלא נודע לי שמם.

ויהי אחר שבזזו לעיר קאסנטי"ן שלח להם הדוכס וויסנוועצקי עד כמה יחרבו מקומות ויהרגו נפשות תגם אם הם חזקים למלחמה ועם רב יערכו עמו מלחמה על השדה, ויבררו להם השדה אצל ק"ק ליפווי"ן אצל אמת המים חמש פרסאות מן העיר קאסנטי"ן ויערכו מערכה מחנה מול מחנה הקאזאקין והקדרים מן צד אחד של אמת המים והדוכס וויסנוועצקי עם עמו מצד האחר של אמת המים ויתאספו אליהם עוד חילות מצד זה ומצד זה ויבא גם חמי"ל עם כל חילו הקאזאקין ושאר יונים לערך חמש מאות אלף איש ויבא גם שר הצבא הדוכס דאמינ"ק עם כל חילו רכב ופרשים מעם פולין לערך שלשים אלף חלוצי צבא ויתאספו עוד לזה ולזה וכמו שני חדשים עמדו זה כנגד זה ויהיו כשש מאות אלף עם היונים ובראשם חמי"ל וקריוונא"ס, ועם פולין היו שמונים אלף כלם בחורי חיל מלומדי מלחמה ובראשם הדוכס דאמינ"ק והדוכס וויסנוועצקי ולהם מאה וחמשים אלף מרכבות ועגלות טעונות אכילה ושתיה וכלי כסף וזהב ושמלות וגנזי מלכים עד אין שיעור, ולא היו שקולין אלו שש מאות אלף עם היונים כנגד עשרים אלף מעם פולין, כי עם

יוונים היו כולם בני כפרים ועירים, והלכו במקלות ובחתיהם ולא ידעו ללכת במלחמה רק מלחמה שלהם הוא בצעקות גדולות וחרות כולם יחד וצועקים להפחיד, כמם וכל מלחמה שלהם הוא במרמה בחלם ולא היו בהם מלומדי מלחמה רק מהקאזאקין, וקצת מהקדרי"ם לערך עשרים אלף איש, אבל כן עם פולין היו כולם אנשי חיל ומלומדי מלחמה. ויהי ביום א' ד' תשרי ת"ט לפ"ק ערכו מלחמה זה כנגד זה ויגברו עם פולין וגברה בהם הדוכס וויסנאוויעצקי מכה רבה כל יום א' הנ"ל, ויום ב' הנ"ל היה הולך וגובר ומכה בעם הקאזאקין אלפים ורבבות, אילו הניחו השרים להכות בהם גם ביום ג' לא הניחו לבונתיהם שריד ופליט עד כמעט היה עלה בין היונים למסור הראשים שלהם לאדוניהם שרי עם פולין ולהשלים עמהם לעבוד אותם כבתחלה. ויהי כשמוע הלגבר חמי"ל עשה תחבולה ושלח ספרים אל השר הצבא דוכס דאמינ"ק שיעשה לו קצת טובה ביום ג' וביום ד' יגמרו המלחמה כי כוונתו היה לעכב אותם עד יום ה' כי שני שרי הצבא של הקדרים היו באים אליו לעזור אותו שם האחד ביי"א והשני טוהאיבי"א ועמהם מאה אלפים קדרים גבורי חיל ואנו מהנה מהלך יום אחד ויתאוו הדוכס דאמינ"ק בשנו לנוח ביום ג' ויאמרו הדוכס דאמינ"ק והוואיעוד"א טישקעווי"ץ אל הדוכס ווישנאוויעצקי עד מתי אתה משחית בחכמים עבדינו מבני היונים ומי יחרוש לנו בשדה ושאר מלאכה בבית ובשדה ועל מי נהיה שכים אם לא יהיה לנו עבדים אם אתה הורגים לכולם ויחמלו עם פולין על היונים וינוחו ביום ג' מלהכות אותם.

ויהי ביום ג' לעת ערב באו הקדרים מאה אלף חלוצי צבא אל מחנה הקאזאקין ותעבור הרנה במחנה הקדרים והקאזאקין בתופים ובכנורות ובחצוצרות ותהום כל המחנה ותבקע הארץ לקולם. והמחנה עם פולין לא היו יודעין מה השמחה הזאת, וישבו עם פולין מעם הקאזאקין איש אחד ויביאוהו אל הדוכסים ויאמר להם באו אליהם לעזרת קדרים מאה אלף חלוצי צבא ומי להכים פניהם מי יכול לעמוד בפניהם. ויש אומרים הבורדי חמי"ל כתב ספרים אל שר הצבא הדוכס דאמינ"ק בדברים האלה. שלום לך אדוננו הדוכס הגדול ולאדי"ב דאמינ"ק שר הצבא על עם פולין הנה אני ועמי אומרין לך טובה על הטוב שגמלת לנו וחמלת עלי ועל עמי לנוח

ביום ג' עק"ב, ויתגבר אם אלי מאהירך ונתן לך עלה טובה שתלך פליטה הוצאת אתה ואלף העם אשר ברגליך כי באו אלי עם הקדרים עם רב כחול הים אי אפשר לכם לעמוד בפניהם ולפני עמי ופן יפול מלכות פולין ואלילם ביד הקדרים ונגד שמחלת עליו כגנב טובה בכל מקומות ממשלתך לא נתרצה כמו שאר שרי פולין. ויהי כשמעו הדוכסים והשרים את הדבר הזה חרדו חרדה גדולה עד מאד ויהי בחצי הלילה ברחו כל האדלסוס והשרים מן המחנה.

ויהי ביום ד' לעלות השחר והנה לאור שאר עם פולין שברחו כל הדוכסים והשרים הראשים שלהם ויברחו גם הם אשר יכול לברוח והניחו כל הקרונות והעגלות עם האוצרות שלהם אבל אוצרי הכלים במחנה ויקומו וינוסו כולם ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ואת חמוריהם וישליכו על הדרך כסף זהב ובגדים כדי שיוכלו לברוח בקל. ויהי כאשר באו הקדרים והקוזאקין אל מחנה עם פולין ראו שאין שם איש לא האמינו שברחו אמרו כאלו המה מערימים עלינו לשום מארב סביב ולבא עלינו מאחור לפתע פתאום, וישלחו אחריהם וראו ותפשו כל הדרך מלאה בגדים וכלי מלחמה אשר השליכו בחפזם וירדפו אחריהם. ויתפשטו היונים והקדרים בכל מדינת פולין ורוסיא וליטא. ובכל מקומות מושבותיהם כששמעו הדבר היו מורדים היונים תמיד באדוניהם והיו הורגים לכל השרים והיהודים שנמצאו שם במיתות משונות ועת צרה היה ליהודים, אשר למגה לא היה עוד וכשמעם הדבר הזה ברחו קצתם במקומות החזקות, לק"ק בא"ר ולקאמיניץ פאדאלסקי ולק"ק ברא"ד ולק"ק לבו"ב הבירה ולר"ק בסאמט"ש ולק"ק יאזלוויץ ולק"ק זאלקווי ולק"ק ברח"ל ולק"ק פעמישל"א ולק"ק במל"י ולק"ק סקח"ל פעית הלומרים ולר"ק זאמוסט"ש וקצתם ברחו למדינת וואלאחיי והרבה ברחו אל המקומות החולי הלהר וויסי"ל.

גזירות ליטא

ואנשי מדינת ליט"א ברחו לק"ק ווילנ"א ולק"ק הורודנ"א הגדולה ושם לא באו החוילים וכמה קהילות בנה ס אלפים יהודים שם נתקבצו הקהילות והרגו ליהודים שבתוכם. בק"ק אומי"ה נהרגו כמה אלפים אין מספר על קדוש השם. ומשם נסעו

לק"ק סטארודו"ב והרגו ביהודים הרג רב גם בק"ק טשרניגאו"ב ובק"ק באראהי"ן, ובק"ק וואלאדוו"א נאספו שם יהודים הרבה ונהרגו שם כשמנת אלפים נפשות בכל מיתות משונות. ובשאר קהלות גדולות בליט"א נהרגו לאלפים ולרבבות יהודים, הי"ד. ואנשי ק"ק סלוצ"ק וק"ק פינס"ק וק"ק בריס"ק דליט"א ברחו קצתם לפולין גדול וקצתם לדאנצי"ג על המים על הנהר ווייסי"ל, ואלו עם הנשארים בק"ק בריס"ק ובק"ק פינס"ק נהרגו על קידוש השם כמה מאות נפשות; וגם סמוך לק"ק פינס"ק על השדה רדפו האויבים אחר כמה מאות עגלות של יהודים שברחו והשיגום בין המלכים ועשו בהם הרג רב; אבל ביונים שבק"ק פינס"ק עשו בהם עם פולין נקמה כאשר שמע שר הצבא של מדינת ליט"א הדוכוס ראדזיוו"ל שאנשי פינס"ק מרדו והכניסו הפוחזים בתוך העיר. הלך הוא וכמה אלפים עם פולין עמו ובאו על העיר וצרו העיר מארבע פינותיה והפוחזים שבתוכה רצו לברוח על המים בספינות ונטבעו כלם במים וקצתם נשרפו ונהרגו ונקם מהם נקמת בני ישראל. גם אנשי ק"ק סלוצ"ק עשו בהם נקמה ששלחו אל הפוחזים שיבאו לשם מהרה שיש אצלם הרבה יהודים ושרים וימסרו בידם ולא היו שם יהודים כי כבר ברחו ולא האמינו לאנשי מקומם שילחמו בנגדם, ויהי כאשר קרבו אל שער העיר הפוחזים ויורו אנשי העיר מן החומה ומן שער העיר בקני השרפה הגדולים אשר להם ויכו בהם מכה רבה וינוסו מפניהם וירדפו אחריהם מן העיר ויכו אותם עד חרמה.

גזירה דק"ק בא"ר.

ויהי אחרי שברחו מן המחנה עם פולין ויבוזו הקדרים והקאזאקין כל המחנה כסף וזהב הרבה מאד וקרנות וסוסים חשובים מאד וילך חמיל"ל עם כל חיל שלו והקדרים לכבוש עיירות החזקות במדינת פולין וקצת מעמו שלח לכבוש ק"ק בא"ר כי שם היה קיבוץ גדול של יהודים ושרים בהעיר החזקה, ויהי כאשר קרבו אל העיר ויורו המורים העומדים על החומה ולא יכלו לגשת אל החומה ויצורו על העיר כמה ימים מה עשו אנשי המקום היונים חתרו חתירה תחת העיר ונכנסו הפוחזים בעיר בלילה והתחילו להרוג בעם ויברחו היהודים והשרים אל המבצר החזקה ויחזקו למבצר

מאד ולא היו יכולים מעט היונים ויצורו על המבצר כמה ימים ויקם כנגדו דייק וסוללות ויורו עליהם בקני השרפה הגדולים בקורין בל"ה לעד"ר ביקס"ן עד שלכדו המבצר ויהרגו כל היהודים והשרים שבתוכה בכל מיני מיתות משונות בעולם כנ"ל ושללם לבז, מספר ההרוגים בק"ק בא"ר לערך שני אלפים נפשות יהודים: והצורר חמי"ל הלך עם חילו על ק"ק קאסנסי"ן ומשם לק"ק זסלאב ומשם לק"ק אוסטר"א הבירה ואלו קהלות שבה נחרבו מן הקאזאקין, ומשם הלך לק"ק דובנ"א הגדולה גם שם היה מבצר חזק אשר אין כמוהו בכל מדינת פולין והוא תחת ממשלת שר הגדול הדוכוס דאמינ"ק, והנה כאשר ברחו הדוכסים והשרים מן המלחמה נשארו שם כמה מאות יהודים והיו סוברין להנצל בזה המבצר: ויהי כאשר קרבו הפוחזים אל העיר דובנ"א נכנס שר אחד עם שמונים גבורי חיל מעם הדוכוס הנ"ל וסגרו המבצר בדלתים ובריח וחזקו המבצר אך הניחו לשום יהודי ליכנס שם ונהרגו כולם לפני המבצר אלף ומאה נפשות מיהודים, והנה כאשר בא הצורר חמי"ל לק"ק דובנ"א היה מתמיה על חוזק זה המבצר ואמר שאי אפשר בעולם לכבוש זה המבצר והשרים הם שוטים שברחו ממנו, והיו שם בזה המבצר אוצרות גדולות של יהודים ושרים ולא בקש לצור עליו מפני חזקתו, ומשם הלך עם חילו לק"ק ברא"ד שהיא תחת ממשלת השר ווראנזוי שהיה שונא של חמי"ל שבקש לקחת נפשו והחריב לו כל מקומות ממשלתו ובפרט עיר ברא"ד שהיתה מטרפולין שלו החריב ושרף אותה באש והיהודים והשרים ברחו כולם למבצר כי היה חזק עד מאד בחומה כפולה ומים סביב לו, והיו שם כמה אלפים יהודים ושרים, ויצורו על המבצר ימים רבים ולא יכלו לגשת אל החומה כי ירו עליהם המורים בקני השרפה והרגו מהם עם רב ולא יכלו האויבים לכבוש אותם אעפ"י כן היה להם אימה גדולה מפני הדבר שהיה בפנים, מחוץ שכלה חרב ומחדרים אימה ומתו בדבר לערך אלף נפשות יהודים, וכן בכל המקומות החזקות שלחו עליהם האויבים ... היה דבר גדול מבפנים.

גזירת דק"ק לבו"ב הבירה,

ויהי אחרי הדברים האלה הלך חמי"ל עם כל חילו לצור על

ק"ק לבו"ב הבירה והיא אחת מן הארבע קהלות גדולות שבמדינת פולין והיא עיר גדולה לאלפים של חכמים ושל סופרים, ואשר באו לשם האויבים היו יושבין שם בערבה לפני המגדל גבוה העומד מחוץ לעיר לבו"ב והיו מורים להם מן המגדל הגבוה והרגו מאנשי הקאזאקין והקדרים אלפים עד שהיו עם פולין מוכרחין לילך מן המגדל הגבוה מפני שאין להם מים שם וילכו עם פולין מן המגדל הגבוה אל העיר לבו"ב ויציתו אנשי המקום כל הבתים שסביב לחומה באש כדי שלא יתחבאו שם האויבים סביב לעיר אעפ"י כן לכדו האויבים את המגדל הגבוה ויורו את העיר מסביב והיו יראים בעיר לילך מן הבית מפני קני השרפה המורים מן המגדל הגבוה לעיר, ודבר ורעב גדול היה בעיר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה ומתו בעיר ברעב ובדבר כעשרת אלפים נפשות. ויהי כאשר ארכו להם שם הימים ולא יכלו לכבוש העיר הלכו וסתמו המעינות שמחוץ לעיר שכל בני העיר שותין מהם ולא היה מים לעדה לשתות ויאמרו כל העדה למה נמות ברעב ובצמא נשלח אל האויבים אולי יקחו רכושנו פדיון נפשנו. וישלחו אנשי העיר שלוחים אליו שיתפשר עמהם ויתנו לו כסף וזהב פדיון נפשם וייטב הדבר בעיניו ויאמר אל עבדיו מה בצע כי נהרוג אותם נקח ממון שלהם פדיון נפשם, ושלח הוא את שר הצבא שלו ושמו גלאוולק"י שהיה אחד משרי פולין שנשבע לו ומרדו במלכות פולין כנ"ל עם כמה שרים מהקאזאקין לעיר להתוכח עמהם על ענין הפשר ואח"כ שלחו מן העיר אל חמי"ל שרים רבים ונכבדים ועמהם ר' שמעון שתלן מלבו"ב שיתוכחו עמו, ונעשה הפשר שיתנו לו כל העיר בין היהודים והשרים מאתים אלף זהובים פדיון נפשם, לא היה בידם ממון כסך הנ"ל ונתנו לו כסף וזהב ושאר סחורות בזול גדול כמו שהיה שוה בימים ההם עובר לסוחר ושקלו הכסף וזהב במשקולות גדולות כמו עופרת ואלו בחנם ויגלו ק"ק לבו"ב כמצולה שאין בו דגים, ולולא ה' רחם על עם בני ישראל שהיו שם לאלפים ולרבבות כולם חכמים גדולים ועשו תשובה גדולה עד שעלתה צעקתם למרום ונתן השם ית' בלב הפוחזים להתפשר עמהם לולא זאת שהיו במצור עוד שבוע אחד היו מתים כל אנשי העיר ברעב ובצמא. ויסעו משם וילכו על ק"ק זאלקוו"א ובקשו לגשת אל

החומה להעמיד סולמות ונשפכו עליהם מים רותחין מן החומה וינוסו הפוחזים מפניהם וירו המורים אחריהם בקני השרפה ויהרגו מהם רבים . ויתנצלו הפוחזים ואמרו הלא טוב לנו לשלוח אל האנשים העירה להתפשר עמהם כמו שעשינו לק"ק לבוב"ב הבירה וישלחו אל אנשי העיר ויאמרו אליהם לא טובים אתם מלבוב"ב הבירה שלא יכלו לעמוד כנגדנו ועשו פשרה עמנו לכן אם תתפשרו עמנו מוטב ואם לאו נבואה כלנו ונלוה עליכם ונעשה בכם שפטים גדולים במיתות משונות כמו שעשינו בשאר מקומות מושבותיכם , וייטב הדבר בעיני אנשי העיר שהפוחזים רצו להתפשר עמהם ושלחו מן העיר כומר אחד ושר אחד ויהודי אחד מארץ רוסי"א מטשרניאו"ב שיעשו פשרה עמהם , ונתפשרו שיתנו להם אנשי העיר עשרים אלף זהובים וב' אלפים לשר האלף שלהם ושמו גלאווצק"י הנ"ל , ויסעו משם וישארו אצלם כמה אלפים קאזאקין לשמור העיר מן שאר קאזאקין שלא ילכדו את העיר עוד פעם אחרת , וכן עשו לכל המבצרות שבמדינת פולין קטן ורוסי"א ופדאלי"א וליטא"א שהביאו אותם במצור ובמצוק .

והעיר החזקה קאמיני"ץ פאדאלסק"י וק"ק זאסלאווי"ן וק"ק ביבאט"ש וק"ק קארמנ"י וק"ק בעל"ז וק"ק סקא"ל בבית הכומרים עמדו כנגדם כל השרים והיהודים שבתוכם וירו המורים עליהם בקני השרפה הגדולים ויהרגו מהפוחזים עם רב אלא ילאו הפוחזים לכבוש אותם ולא שום אחד מן החזקות הנ"ל , ויסעו מהם בחרפה גדולה ולא רצו אפילו להתפשר עמהם בממון אפילו לתת להם דבר מועט אבל דבר ורעב גדולה היה באותן מקומות הנ"ל ומתו כמה אלפים ורבבות יהודים . וק"ק פרעמיסל"א היא עיר גדולה לאלהים של חכמים וסופרים הביאו גם כן במצור ובמצוק וכמעט שלא כבשו אותם וה' מן השמים רחם עליהם ובא אליהם שר אחד ושמו קאנצק"י ועמו שש מאות גבורי חיל ומלט את כל העיר בחכמתו אבל עד הנהר סא"ן כל העירות והכפרים שהיו שם חרבו .

גזרה דק"ק נרא"ל .

ומשם נסעו לק"ק נרא"ל והביאו את העיר במצור שם נתאספו רבבות יהודים ואלפים שרים ולא היו בהם אחד מעם ליונים והיו שם ג' מקומות גדולות זה אצל זה והיהודים שהיו בתוכה

לזו מתחלה לברוח משם ולא הניחם שר העיר ואמר להם נעמוד כולנו למלחמה עמהם כמו שעשו שאר מקומות החזקים. ואחר כך כשהכירו את העיר במצור בקשו הצוררים להתפשר עמהם ונתרצו היהודים להתפשר עמהם ושר הפילך לא רצה וילחמו כנגדם שלשה ימים ויהרגו מן הצוררים עם רב אחר כך שלח אליהם הצורר חמי"ל שר עם רב כחול הים ולכדו את העיר ביום י"ז חשון ת"ט לפ"ק והרגו מתחילה לשר העיר ושמו לאשט"ש והפליטוהו חי ועשו לו כל מיתות בעולם אחר כך הרגו ביהודים יותר משנים עשר אלף נפשות בכל מיתות משונות בעולם כנ"ל והרבה נטבעו במים וכמה מאות סגרו עצמן בבית הכנסת וקברו הדלתות והרגו בתחלה היהודים שבתוכם ואח"כ שרפו לבה"כ באש עם הרוגים שבתוכה ולא היתה הריגה כמוה בכל מדינות פולין כמו בק"ק נרא"ל והרבה לקחו הקדרים בשביה ואת השלש עירות שרפו ועשאום כמהפכת סדום. וסיפרה לי אשה אחת שנשארה שם בחיים בין ההרוגים שנשארו שהיה כמה מאות נפשות ומעט אנשים שלא היה להם חמשה ימים שום דבר למאכל ואכלו בשר אדם ומן ההרוגים אחתו אברים וצלו באש ואכלו וכמה אלפים הרוגים שאכלו אותם הכלבים והחזירים והנשארים גאלו מק"ק פרעמיסל"א הנשים לשם ועמהם כעד כמה מאות זהובים בגדי פשתים ואברינין והביאו אותם לקבורה. השם ישלם להם גמולם.

גזירה דק"ק זאמושטש"ש

ויסע משם הצורר חמי"ל עם כל אילו הקדרים והקאזאקין עם רב כחול הים וצרו על ק"ק זאמושטש"ש והיא עיר חזקה אשר אין כמוה בחומה כפולה ואפירת מים סביב לה ומיד שבאו הצוררים לשם שרפו אנשי העיר כל הבתים הסמוכים לחומה שלא יחנו שמה הצוררים, ולא הניחו לצוררים לגשת אל העיר מהלך אל פרסה רחוק מן העיר ועשו כן ימים רבים. ובתוך זה הזמן נתפשטו בכל קהלות סביב להם ועשו הריגות גדולות בק"ק טאמישו"ב ובק"ק שעברשי"ן ובק"ק טורבין ובק"ק רוסטוב ובק"ק טרניגרא"ד ובק"ק בילגרי"י ובק"ק גורי"י ובק"ק קראשני"ק, עשו הרג רב בכמה אלפים ורבבות יהודים גם במדינת ואלי"ן בק"ק לאדמי"ר ובק"ק לוטמלי"א ובק"ק קוול"ק ובק"ק קרעמני"ץ והגפיהם עשו הריגות

גדולות כמה אלפים יהודים. ובק"ק קרעמניץ לקח קצב אחד שבת
של אומנו ושחט כמה מאות ילדים מילדי העברים ושאל לחבירו אם
זה בשר אם טריפה ואמר זה טרפה והשליך לכלבים ואחר כך לקח
אחר ופרע לו בית השחיטה אמר זה כשר ובדקו כמו שעושין לגדיים
וטלאים ויפשטוהו במוט בכל רחובות העיר והכריז מי רוצה לקנות
גדיים וטלאים, השם יקום נקמתם, גם בין המגרים אשר ביחאו"ז
השיגו הפוחזים כמה מאות עגלות עם יהודים והרגו לכלם. גם
באשר קהלות אשר אי אפשר להעלות הכל בכתב והחריבו יותר
משבע מאות קהלות כל המקומות עד הנהר ווייסל"ל. וגזרו על
העיר זאמאשטש"ץ ימים רבים ולא יכלו להם האויבים לכבוש כי היה
שם שר באחד אחד מעם אשכנז ושמו וויאהר עם שש אלפים גבורי
חיל מעם אשכנז וזרקו עליהם מן החומה בקני השריפה ויהרגו מהם
עם רב אבל דבר ורעב גדול היה בתוך העיר ומתו כמה אלפים
יהודים. ויהי כי ארכו להם שם הימים עשו האויבים התבולה ובמעשה
הכשפים נתן שרף תחת השמים ולקחו להם לאות אם ישים פניו
אל העיר נכבשה העיר לפנינו ואם ישים פניו אלינו נגוף בפניהם,
ויהי בחצי הלילה ראו עלה הנחש תחת השמים ויעמוד כמו חצי שעה
ופניו אל העיר אחר כך הפך אל מחנה הקאזאקין והקדרים וראו
שזה סימן רע להם ורעה כנגד פניהם מיד שלחו אל יושבי העיר
ואמרו להם הלא טוב לכם להתפשר עמנו כמו שעשה לבוב
הבגרה מלמות ברעב.

ויהי כשמוע אנשי העיר הדבר הזה הסכימו נעשה ונשמע ונתפשרו
עמהם שיתנו להם יושבי העיר עשרים אלף זהובים, אחר כך
קרבו הקדרים והקאזאקין אל החומה ובקשו הרבה שבוים לפדות
ופדו היהודים שבתוך העיר כמה מאות שבוים, השם ישלם להם גמולם
ויסע הצורר חמיל"ל עם כל מחנהו הקאזאקין והקדרים וישם פניו
ללכת אל ק"ק לובלין העירה והיא אחת מארבע קהלות
גדולות במדינת פולין ורוסיא, כמו בכל מדינת פולין, בתורה, גדולה
ובגמילות חסדים, ובני העיר נסו משם אל אחורי נהר ווייסל"ל והניחו
שם כמה מאות בעלי בתים דלות העם עם ממון הרבה לגמול
חסד עם עניי עיר וביותר עם הנמלטים ממקומות מושבותיהם
ובין כך ובין כך נסעו כל השרים והדוכסים של מלכות פולין לק"ק

קראקא הבירה מטראפולין של מדינת פולין למנות עליהם מלך שלא תהא המדינה כצאן בלי רועה. ויתוועדו שם השרים והדוכסים ולא יכלו להשוות ביניהם את מי ימלוך עליהם. קצתם היו רוצים שימלוך הקרדינאל מגניז"ן קאזימיר יר"ה וקצתם היו רוצים קרא"לוס אחיו וקצתם היו רוצים שימלוך השר של זיבן בערגין במדינת אונגרין ושמו ראקאצי.

ויהי כשמוע הצורר חמי"ל הדבר שלח שלוחיו לק"ק קראקא אל הדוכסים והשרים לאמר אם ימליכו עליהם למלך את הקרדינאל מגניז"ן קאזימיר יר"ה אז ישוב מעליהם ולא ילחם עוד כנגדם ויהי כשמוע הדוכסים והשרים וייטב בעיניהם הדבר וימליכו עליהם למלך את קאזימיר יר"ה, בן שני של המלך זיגמונ"ד הנ"ל.

ויהי בשנת חמשת אלפים ת"ט לפ"ק בחודש חשון נכתר אדונינו המלך קאזימי"ר יר"ה, ויגדל מלכותו ויפיל שונאיו תחתיו, יהא זרעו ויאריך ימים כי הוא מלך כשר וירא אלהים ואוהב ישראל, ולקח לו לאשה את אשת אחיו ולאדיסלא"ב המלך שמת.

ויהי כשבת המלך על כסא מלכותו כתב מיד ספרים אל הצורר חמי"ל שילך וישוב לביתו עם כל מחנהו, ומה שיש לו טענות דברים עם מלכות פולין הוא יפשר אותם שיהיה מלתא בשוי לתרוייהו.

ויהי כאשר נסע הצורר חמי"ל עם מחנהו לכבוש ק"ק לובלי"ן הבירה, ולא היה רק ארבע פרסאות מק"ק לובלי"ן בא אליו אגרת המלך שישוב לאחוריו, מיד קבל כתב המלך בשמחה ושב לארצו. ותשקט הארץ מן המלחמה כל ימות החורף, ובודאי הזכות גדול של ק"ק לובלי"ן שגמלו חסד עם אחיהם בית ישראל הנמלטים מן החרב עם החיים ועם המתים היא שעמדה אליהם שניצלו מן חרב האויב, אבל כל זמן שהיה האויב סביב לובלין היתה העיר סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא, והיה דבר גדול בעיר ומתו יותר מעשרת אלפים נפשות יהודים. גם בין אותן יהודים הנמלטים אחורי הכהל וויס"ל היה דבר גדול בכל מקומות מושבותיהם והיו זורקין את מתיהם בחשכת לילה על בית החיים שלא ירגישו בהם האומות, והיו שמחים עלי גיל וששו כי ימצאו קבר, ולא היה כשאר דבר בר מינן רק היה חולי שנקרא חולי חו"ס מפני טרדת הדרך ובהלה. ומצה מדיונים שלא הניחו האומות לכנס לבתיהם ושכבו ברחוב

כל חנות ובית, מכנו לגלה, ומפני רעב וצמא אח אחיו לא עזרו
גנב כם בנו גם יבחם, ומתן כתונתו חולי ויקר מן מחמ אלפים
נפשות, קנס ובמרנו וגלגלו, עודל ושקלל מאוד וכסף וזהב ובגדים
שהיו לכם מיוחד הפלטה, מכלי כסף וזהב בעד חלי שוים ובגדי
משי ושכלה בגדים בעד תלים פגם וספרים לא היו נחשבים לכלום
כי אין קונה, התורה היתה מונחת בקרן זוית, כי כסף וזהב ובגדים
בית הונים אגפות תעולם, ויהי בשמוע בני ומרחל שהאחדים חזרו
לאהלם, והשרים הולכים, אחריהם לשוב לביתם ולמקומם חזרו גם
כן כל ישראל לביתם, אל המקומות שהיו שם גם כן שרי פולין וחורי
לך עד ק"ק זסלאב ומשם והלאה לא היה בקותו ומן לא בר ולא
יהודי כי הנה בכל מקומות פוחזים הרבה ובאו מתיהלים הבריס ליסע
לשם, ובק"ק טומטלה ובק"ק זסלאב ובק"ק קאמעניץ היו מעט
הקהלות דמיניק יר"ה ועם הבוכס קאר טלגי לערך ב' אלפים אנשי
חיל וכיון בוטחים ביהודים שם על ה' ואח"כ עליהם והיו סבורים
שימלטו טרף לנפשם גלגלם בוחם ולולי שלמו לבם אנשי עירם
מה שחייבים לכם

גזירה שניה דק"ק אוסטרא.

ונעשו אנשי העיר הוסטר"א בערמה ונסיתו עם היהודים בתחלה
וגתבו ספרים בכל מקומות סביבותיהם אל היהודים מן
העיר פוסטר"א שישובו לביתם ולא יתירצו מפני הקוזאקין כי המלך
עשה שלום עמהם, והיהודים כחבוגים היה להם שמחה גדולה כי
היו סבורים שהאמת אתם, ונסעו לק"ק הוסטר"א לערך ב' מאות
נפשות, ונלאכר בין שם ג' שבועות מן ר"ח אדר עד יום ג' ח"ו
אדר ת"ט לפ"ק שלשו המורדים מעיר הוסטר"א אל הקוזאקין
שסביב לכם שיבואו מהרה לשם כי יש אלפים הרבה יהודים ושרים
מעט פולין, וכמה יבין בעולם. ויבוא בחני הגליל ר"ש אדר בני
אלו כמה אלפים קוזאקין לק"ק הוסטר"א והרגו יסם לכל השרים
והיהודים על מכונותיהם נלא נמלט מהם רק ג' יהודים וראש אחד
מהשרים עם שמונים איש אנשי חיל ויקדמו הקוזאקין לשרים
והשרים נסו לפניהם עד חצר העיר מן העיר כמה אלפים קוזאקין
ומולך השרים בגידם על הקוזאקין והקוזאקים ויבוא בהם רב

ומעט מהם שנמלטו לעיר. ויהי כשמוע השרים והיהודים שבק"ק זסלא"ב ושאר קהלות סביב לק"ק אוסטרא"ה ברחו כלם לנפשם קצתם לק"ק דובנ"א גדולה ולק"ק אולי"ק וקצתם לק"ק קרעמיני"ץ.

ויהי כשמוע המלך קאזימיר יר"ה והשר שהקאזאקין עדיין עמדו במרדם, עשה שר הצבא להשר פירלי ושלח עמו כשלשים אלף איש לילך להלחם על הקאזאקין, וילך שר הצבא פירלי וכל מחנהו לק"ק אוסטרא"ה ונקם נקמתו מאנשי העיר ועשה בהם שפטים גדולים, ומשם הלך לק"ק זסלא"ב ויערך מערכה גדולה אצל המקום חדש של ק"ק זסלא"ב סמוך למבצר נגד הקאזאקין, ועשה כמה נקמות באנשי העיר זסלא"ב, ויתחברו אליו שם כמה מאות חילות עם היהודים גבורי חיל וילכו גם כן להנקם מאויביהם. וישלח שר הצבא פירלי כמה אלפים מעם פולין וכמה מאות מיהודים אל המקומות סביבותיהם שהיו שם מעם הקאזאקין המורדים וילחמו כנגדם ויכו בעם הקאזאקין מכה רבה וילכדו כל המקומות בכל אשר יפנו יצליחו. וגם הוואיווד"א קאמינעצק"י ושמו לנצקרונסק"י הוא גבור מלחמה היו עמו כמה אלפים גבורי חיל בק"ק אזהאווי"ץ תשעה פרסאות מק"ק זסלא"ב, ויך הוא גם כן בהקאזאקין מאד אשר מכה רבה והיה להם הצלחה גדולה כל ימי עומדם במערכה בק"ק זסל"ב, י"ב שבועות עמדו שם במערכה, ועשו נקמות גדולות בהקאזאקין, כאשר עשו כן שלמו להם.

וילך שר הצבא פירל"י עם כל מחנהו מק"ק זסל"ב להקרב אל הוואיווד"א לנצקרונסק"י עם מחנהו וילך השר הצבא פירל"י עם מחנהו עד העיר ליהיינסק"י קאמי"ן ושם התחבר אליו הוואיווד"א לנצקרונסק"י עם מחנהו ויערכו שם מערכה גדולה. ויהי כאשר שמע הצורר חמי"ל שהעם פולין הלכו עליו למלחמה והסביבו כמה מקומות מהיונים והכו בהם מכה רבה ויהי כמחרים כמו שלש חדשים ובין כך ובין כך אסף הוא כל חילו ושלח אל מלך הקדרים שיבא הוא עם כל חילו. ויהי כאשר שמע שר הצבא פירל"י שהקאזאקין והקדרים מתאספים פעם שלישית, וישלח ספרים והודיע אל המלך קאזימי"ר יר"ה שיגזור על כל מדינות פולין שיבואו כל השרים לעזור אחיהם במלחמה, וכן עשה המלך וצוה להוציא כרוז בכל מדינות מלכותו מי שהוא שר וכתב שמו כאיספרטי"א של מלך ילך למלחמה

או ישלח עבדו במקומו, באיבוד שררה שלו מי שלא ילך למלחמה. ויתמהמהו השרים לילך במרכבתם כנהוג שלהם, והקדרים והקאזאקין היו כחול הים ומהרו ללכת. וכאשר קרבו הקאזאקין אל מחנה פולין נסעו מחנה פולין עוד ששה פרסאות עד ק"ק בורמוס"ט וזבארא"ש, ושם בא אליהם מק"ק לבו"ב הדוכוס ווישנוועלק"י, והשר חראנו"י גיסו ועמהם כמה אלפים גבורי חיל, ויערכו מחנה פולין מערכות שלהם בעיר זבארא"ש ויחזקו העיר מאד וישפכו סביב לעיר סוללות ודיק ומים סביב להם. ויהי בר"ח אב ת"ט לפ"ק בא צר הא"ן המלך של הקדרים ועמו קדרים עם רב כחול הים, והצורר חמי"ל ועמו הקאזאקין עם רב כחול הים, ויצורו על מחנה פולין סביב מנגד כי לא יכלו לגשת אל המחנה כי יורו המורים מן החומה בקני השרפה הגדולים ויהרגו בהם לאלפים ורבבות ויצורו כך על מחנה פולין שבעה שבועות עד שמתו הרבה שרים ברעב ושר גבא פירל"י ג"כ מת במערכה, ויחזק הדוכוס ווישנוועלק"י את לב העם ועשה ספרים כמו שכתב המלך אליו שיבא לעזור להם ועם פולין הרבה עמו, ולא היה דברים מעולם כי אין יוצא ואין בא אליהם והוא עשה רק לחזק לב העם לולא זאת היו מוסרין את עצמן ביד האויב מפני הרעב הגדול שהיה במחנה פולין והיו אוכלים הסוסים והכלבים מפני הרעב, ולפעמים עשה הדוכוס ווישנוועלק"י חפירה תחת הארץ והלך עם חילו וגיסו השר חראנז"י עם חילו ויפלו בפתע פתאום על מחנה הקאזאקין והקדרים סביב ויכו בהם מכה רבה אלפים ורבבות, והוא הלך בראש כלם כדי לחזק לב העם שלא יבא מורך בלבבם.

ויהי כשמוע המלך קאזימי"ר יר"ה שמחנה פולין היא במצר ובמצוק מן הקדרים והקאזאקין, ויאסור הוא מרכבתו והלך המלך בכבודו ובעצמו למלחמה ועמו כעשרים אלף איש גבורי חיל, ואחריו היו מתאספים כל שרי פולין, ולא היה ממתין עליהם והלך עם עשרים אלף לעזור את עמו שהם במצור, וכאשר בא סמוך למצור של הקדרים והקאזאקין, סבבו כמה מאות אלף קדרים וקאזאקין את המלך ומחנהו, ותחרד כל המחנה ותמס לבם בקרבם ולא שלף איש חרבו מן מחנה המלך, ויפן המלך כה וכה וירא כי אין איש מלחמה ויקצוף המלך מאוד על עמו וחמתו בערה בו, וכמעט שלא תפסו הקדרים את המלך ויפן ללכת לעיר זבאראו"ו עם מחנה

כי העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער ויאמר המלך אל עמו אמלטה נא העיר הזאת הלא מצער היא ותחי נפשי, וימלט שמה המלך וכל מחנהו וילחם עם הקדרים והקאזאקין מן העיר זבאראזו"ו כמו שני ימים, ובין כך ובין כך שלח המלך את השר אוסאלינסקי"ק ק[illegible]ה שלו אל מלך הקדרים להתפשר עמו ולעשות עמו שלום, ואחר כך הצורר חמי"ל בעל כרחו יענה אמן. מיד פסקו מללחום כנגד המלך. ואר הא"ן המלך של הקדרים נסע עם כמה מאות קדרים לעיר זבאראזו"ו לדבר עם המלך בעצמו ולהתוכח עמו על ענין הפשרה, ונתפשרו שהמלך יר"ה יתן לו שני מאות אלף זהובים כנגד מה שחייב לו מקדמת דנא ליתן דבר קצוב מס בכל שנה ולא נתן לו. ובתנאי שיתנו גם כן השני שרי צבא לפדות בעד מאה אלפים זהובים ונתן לו המלך למשכון כמה שרים גדולים עד שישלח לו המעות. ויהי כאשר שמע הצורר חמי"ל שהקדרים נתפשרו עם המלך ירא לנפשו ונסע גם כן לעיר זבאראזו"ו אל המלך ונפל לרגליו של המלך ובכה ויתחנן לו ואמר כל מה שעשה השרים בעצמם גרמו להם ודבר עם המלך כמה ענינים אשר לא נתגלה לשום אדם, אבל המלך בעצמו מתנהג לדבר אתו ודבר עמו על ידי מליץ, ונתפשר עמו שילך וישוב לביתו עם כל מחנהו ולשם ישלח המלך חמשה שרים גדולים שנקראין בלשון פולין קאמיסאר"י ויתוכחו על ענין הפשר בין עם הקאזאקין ועם פולין, כי בקשתו של חמי"ל היה שיהיו שלשים אלף קאזאקין שלא יתנו מס המלך והשרים כמו שהיה מקדמת דנא. ואותן שלשים אלף יהא רשות בידו לברר מאיזה מקומות שייטב בעיניו הן ממקומות שהם תחת ממשלת המלך הן תחת ממשלת השרים, והעיר טשהרי"ן עם כל אגפיה יהיה שלו עולם ועד לו ולזרעו, גם הוא או אחד מן הקאזאקין יהיה אחד מן השבעה וואיוודי"ם וישב בכל פעם בבית וועד עם המלך, וכן המלך יגזור על היהודים שלא ידורו באותן מקומות שידורו שם קאזאקין אלו שלשים אלף, וכן שאר תנאים הרבה שלא היה אפשר בעולם, ודחה אותו המלך באותו הפעם שישוב לביתו וחמשה שרים קאמיסאר"י יתפשרו אתו.

ויהי אחר הדברים האלו חזרו הקדרים והקאזאקין לביתם, ועל שדרך עשו הקדרים נקמות גדולות בעם הקאזאקין שבעירות

ובפרט שאמרו במלך גם אומרים שהמלך נתן להם רשות שאחריבו אותן מקומות שהיו שם מורדים גדולים, ושרפו לק"ק אוסטרא ואגפיה וק"ק זסלב ואגפיה וק"ק קרעמניץ עם אגפיה וק"ק בזוליא ואגפיה וק"ק סטיפא ואגפיה עד קאמיניץ פאדאלסקי על עשרים פרסאות אורך, וגם אחריבו הכל ושרפו המקומות, וקצת היוונים היושבים בהם קצת מהם הרגו בחרב ורבבות יוונים לקחו השבוים בשביה ולא נשארו רק אותן הנחבאים ביערות ובאגמים והם בעצמן הלבישו עליהם את הדין ותשקוט הארץ מן המלחמה כל שנת ת"י ושנת תי"א לפ"ק עד חג הפסח.

ויהי אחר חג הסוכות ת"י לפ"ק חזרו לביתם בעלי מקומות השרים של פולין, וגם כן שארית ישראל יתמי דיתמי והיו חסירים ודלים, וגם שם לא מצאו מנוח, כי היה יוקר גדול ולא היה שום מחיה בעולם, כי האומות בני היוונים הרגלים מתו לאלפים ולרבבות ברעב ולא היה כל כך רעב ללחם רק היו כפישי נפוחי כפן דלים אשר מפני שגזלו מהם הקאזאקין והשקדים כל ממונם ורכושם, והיוונים העשירים קצתם בורחים אל אחורי הנהר ניפר אל הקאזאקין כי היו מסופקים מן השרים שלא ינקמו מהם נקמתם, וקצתם אע"פ שהיה לו ממון חפר בקרקע שלא יגזלו השרים ממנו ועשה עצמו כעני, והיהודים האביונים אף שהיו בדלי דלות היו נראין בעיני המון עם והשרים שהם עשירים וכל אחד יאמר הב הב המלך והשרים היו רוצים מהם ולא היה להם ממון שום פרוטה והיו נותנין המעשר מן כל מה שנשאר להם יותר הפליטה מכסף וזהב ובגדים והיו נותנין להם בלי שויו ואחר כך באו הולאות אחרים כמו לאנשי מלחמה וכיוצא בו ונתנו המעשר כמו עשורייתא דרבי עד שלא נשאר בידם המעשר והדלות הולך וחוזק, אעפ"י כן היו נותנין שבח והודיה להקב"ה שהיה שלום. ובמקומות שהיו דרים הקאזאקין היה שם משל ומשל טוב כי היו הכל עשירים מן גזילות יהודים ושרים רק שלא היה יכול שום שר או יהודי לבא שמה עד שנעשה הפסק עמהם, ולא היו דרים שם יהודים ושרים רק עד ק"ק פולוניא ועד בכלל ולא יותר, והיו תופסין הקאזאקין מדינות רבות מארץ רוסיא על מהלך פרסה אורך ורוחב למשכון עד שיתפשרו עמהם השרים כנ"ל:

בימים ההם עשה מלך פולין פסק בכל מדינות מלכותו מי שהמיר דתו מחמת אונסו רשאי לחזור לדתו וחזרו כל האנוסים להיות יהודים וקיימו דקיים בכל מקומות מושבותיהם במקומות שהמירו ונעשו יהודים בפרהסיא בכל מקומות שהיו יהודים דרים שם, ובמקומות הקוזקין שלא היו יהודים דרים שם באותו פעם כמלות המלך עליהם נסו האנוסים משם, ונשים שנשאו הקוזקין לנשים ברצון גם כן לאותן מקומות שהיו יהודים דרים שם, ונעשו יהודים כמה מאות אנוסים. ובכל מקומות שנעשו בהם הריגות נשארו כמה מאות נערים קטנים ותינוקות קטנות שהמירו, ולקחו אותן היהודים מיד העמים ביד חזקה וכתבו לכל אחד קמיע מאיזה משפחה הוא על ידי דרישה וחקירה ותלו הקמיע על צוארו, והרבה נשים נעשו עגונות, והרבה אלמנות נעשו עגונות בשביל שנפלו לפני אויבים שהלך למדינה אחרת ועשו להם בתי עלמין דמסבא תרגום ע"ג קבלה תקנות הגונות, ותקנו תענית ציבור לכל מדינת פולין ביום עשרים בחודש סיון לדורות, בו ביום שנעשה הריגות בנמירוב כמודע לכל שהיתה קהלה ראשונה שמסרו עצמן להריגה על קדושת השם וזכותם יעמוד לנו ובנינו יחונן ונחמם ...

ויהי אחר הדברים האלה נבחר המלך את הדוכס וישניוויצקי על כל השרים ועשהו שר צבא על כל מחנה פולין ולא קבל עליו להיות שר צבא עד שיתנו לו הגדולה בלי שום חילוק כשיבואו בני שרי הצבא שנשבו ביד הקוזקים אל ... והגדולים ... ילך הוא עם כל מחנה פולין ... טפוק ויכפיף להקוזקין תחת ידו. כי בא הטובה עליו, שמשנאיהם אל מלחמתו ויהי כשמוע הטכר השמי"ל את הדבר הזה מהיכל ולכם ... ותקנה לו המלך ולא ... ויהי אחר הדוכס וישניוויצקי מיד שלח השמי"ל אל מלך הקדרים ... שרי צבא של מדינת פולין מבית ... והוא יתן לו המתכו ... אפדון ... שנשארו ... שלא מפני הכבשם אלא מפני נשגבות הדוכס וישניוויצקי שלא יהיה שר צבא, וכן עשה מלך הקדרים והוליך למלחמה אם שני שרי הצבא אשר שם באחד פאטאצקי ושם השני קאליניפסקי, ויתמהו המלך וכל השרים על שהוליכם מלך הקדרים למלחמה וגם ידעו מאיזה סיבה, והושיבם המלך על כנם כבראשונה. בימים ההם עלה הגבה חמי"ל עם

כל מקנה של מדינת וואליניע והחריבם על שהחביאו כמה שרים ויהודים ועל שלקחו הוואלחין מיד הקדרים ביד חזקה כמה מאות שבוים והוציאום לחירות, ובאותן מדינות וואליניע הביאו שלל גדול ומכרו הרבה ליהודים אבל לא ניזוק שום יהודי כי היה שלום עם היהודים באותו הפעם :

ובימים ההם מרדו גם היוונים אשר במדינת מאסקווי במלך פולין, ויתלקטו אליהם אנשים ריקים מן הקאזאקין. והגובר חמי"ל כתב ספרים אל המלך שאל ידאג עבור מרידת המסקוויט"ר, שהוא ילך עם הקאזאקין שלו וילחם עמהם ויכניעם תחת המלך, אבל המלך הבין בחכמתו כי תואנה הוא מבקש ועשה שלום עם המאסקוויט"ר בעל כרחו.

בימים ההם שלח מלך פולין שרים רבים גבוהים שקורין בלשון פולין קאמיסאר"ז להתפשר עם הקאזאקין, ולא יכלו להתפשר עמהם כי בקשו דברים רבים שהיה נגד המלך והשרים והממונים הגבוהים, עד חג הפסח ת"י"א לפ"ק. ויהי קודם פסח הנ"ל התאספו הקדרים והקאזאקין פעם רביעית, ושתו בני ישראל בחג הפסח ארבע כוסות התרעלה ושתו כמה מאות יהודים וכמה מאות הלכו בשביה אל הקדרים, וצרות אחרונות משכחות הראשונות. ויברח יעקב פעם רביעית ויטוסו כל בני ישראל עד ק"ק לבו"ב הבירה. והלך מלך פולין בכבודו ובעצמו נגדם למלחמה ועמו שלש מאות אלף אנשים גבורי חיל עם פולין, ושמונים אלף איש משכירים ולעפתים וספרדים, גם אלף אנשי חיל מיהודים. ושלש מאות אלף איש מעם פולין נשארו סביב לובלי"ן שלא יהיו עם פולין בכטעפיא ואסתה מפני הרעב ומיום הוסדה מדינת פולין עד עתה לא היה כל כך הרבה עם פולין ביחד כמו בימים ההם, והקדרים והקאזאקין היו עם רב כחול הים אשר לא יספר מרוב.

ויערוך המלך מערכה גדולה ותקע אהלו בבית הכומרים בקרוב סקאל"ל, ואחר עם המלך ערכו מערכה בין ק"ק סקאל"ל לק"ק ברעסטיטשק"א ועמהם שני שרי הצבא והדוכוס ווישנוויצקי. ויבאו הקדרים והקאזאקין בפתע פתאום אליהם בצעקה גדולות וקולות משונות כמנהגם ואמרו נפול על עם פולין ונכה אותם בפעם בפעם

והם

הם לא ידעו כי ה' אתם ונעם מלך פולין, ויכו בתחלה בעם פולין ואחר כך גבר יד עם פולין וחזקו עם האשכנזים את ידם ואזרו חיל ויכו בקדרים והקאזאקין מכה רבה ויכום וירדפום עד חרמה. ומלך הקדרים ברח לארצו בחרפה גדולה ובמתי מעט, ולקח עמו בשביה את הגורר חמי"ל על שלא הודיע לו שמלך פולין יש לו כל כך עם רב, וחרפה הוא לו על שברח במתי מעט ואבד כל עמו, וכל שריו הגדולים הלכו בשביה אל מלך פולין ובתוכם בן אחיו של מלך הקדרים, ואחר עם הקאזאקין היו במנוס כמה ימים מעם פולין ויקומו וינוסו בנסף ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ועגלות מלאים כל טוב וכל המחנה כאשר היא וינוסו לנפשם. ומלך פולין שב לביתו עם שריו ועבדיו בשמחה גדולה ולב טוב ביום טו"ב למנחם ת"י"א לפ"ק. וישלח מלך הקדרים ספרים אל המלך יר"ה שיוליך לחירות בן אחיו ויתן לו תמורתו האויב שלו הגורר חמי"ל שהיה בימים ההם בשביה אצלו וגם הרבעה אלפים שרים גדולים מעם פולין הנתונים בשביה אצלו יתן לו תמורת בן אחיו. ולא רצה המלך והשיב למלך הקדרים בגאותו שיחזיק לגורר חמי"ל מאד והוא יקח אותו מידו בביתו להודיע שגם על הקדרים יבא מלך פולין ועמו למלחמה, וישלח המלך את שני שרי הצבא שלו והדוכוס ווישנוועצקי ועמהם קן אלף איש גבורי חיל לכבוש ערי הקאזאקין במדינת רוסי"א ואחר כך ילכו למלחמה על הקדרים, וכן עשו והלכו וכבשו העיירים שבמדינת רוסי"א מתון מתון;

בעת ההיא נתקנאו השרים בהדוכוס ווישנוועצקי שהולך וגדול ונתנו לו כוס המות להשקותו, ומת הדוכוס ווישנוועצקי וכר לברכה, והניח אחריו בנו בן ט"ו שנים והוא ג"כ גבור מלחמה וימלא מקום אביו:

ויהי כשמוע מלך הקדרים שמת גבור חיל הדוכוס הנ"ל ושני שרי הצבא באים עליו למלחמה התפשר עם הגורר חמי"ל, ונתן חמי"ל פדיון נפשו תמונה עשר מיליאן שהם שמנה עשר פעמים מאה אלפים זהובים, וחזק ידו, ויתחברו הקדרים והקאזאקין עם רב כחול הים פעם חמישית להלחם נגד מלך פולין. ונתחדש מלחמה גדולה בפולין אחר ימים טובים תי"ב לפ"ק, והמשיך המלחמה עד עכשיו הזה, פעם הבוחה גובר ופעם גבר יד המלך, ובני ישראל הולכים

הולכים ודלים, ונוסף לזה יש דבר גדול בכל מדינת פולין ומת בק"ק קראקא ובשאר קהלות במדינת פולין בקיץ תי"ב לפ"ק יותר מעשרים אלף נפשות, השם ירחם עליהם. ועד היום הזה יש במדינת פולין חרב ורעב ודבר גדול בכל הארץ, וצרות החדשות מתחדשות בכל יום ויום וצרה מרובה מחברתה, בערב יאמרו מי יתן בקר ובבקר יאמרו מי יתן ערב, ונתקיים בהם הפסוק גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת וגו' ונשארתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב וגו' והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ: מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק, אם נאמר שלא חטאנו הלא עונותינו עמדו בעד חטאתנו, והאלהים מצא את עון עבדיו, וכי הקב"ה עביד דינא בלא דינא, אבל טוב לומר את מי אשר יאהב ה' יוכיח, גם נוכל לומר עליה' ממקדשי תחלו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי וכו' ומיום שנחרב ב"ה צדיקים נתפסים בעון הדור.

ועתה אתחיל לכתוב הנהגה של בני ישראל בפולין:

דאמרינן במסכת אבות שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום. כל אלו ששה עמודים שהעולם עומד עליהם נתקיימו במדינת פולין.

עמוד התורה, ומפורסמת אין צריכה ראיה שלא היה כל כך הרבה תורה בכל תפוצות ישראל כמו במדינת פולין, בכל קהלה וקהלה היו תופסין ישיבות והיו מרבין שכר לראש ישיבה שלהם כדי שיוכל לתפוס ישיבה בלא דאגה ולהיות תורתו אומנתו, ולא יצא הר"י כל השנה מפתח ביתו לחוץ אם לא מבית המדרש לבית הכנסת ויושב תמיד יומם ולילה ועוסק בתורה, וכל קהלה וקהלה היו מחזיקים בחורים ומספקים להם ממון דבר קצוב בכל שבוע שילמדו אצל הראש ישיבה, והיו מחזיקין לכל בחור לפחות שני נערים שילמדו אצלו שיוליך גפ"ת מן הפה מה שלמד ויהא רגיל לפלפל, והיו נותנים לנערים אכילה מקופה של צדקה או מן התמחוי. ואם היה קהלה של חמשים בעלי בתים היו מחזיקים

אלא היו מחזיקים בחורים ונערים, והיה בחור אחד עם שני נעריו
אצל בעל הבית אחד, ולפחות היה אוכל הבחור תמיד על שלחנו
כאחד מבניו אעפ"י שהיה לבחור הספקה מן הקהל היה בעל הבית
נותן לו אכילה ושתיה מה שצריך, וקצת בעלי בתים הגדולים היו
נותנים גם לנערים להיות מאוכלי שלחנו תמיד, ל' נפשות היו נותנים
אכילה ושתיה כל השנה. וכמעט שלא היה בית בכל מדינת פולין
שלא היו לומדים בו תורה או הבעל הבית בעצמו היה למדן או
בנו או חתנו היו לומדים או בחור אחד מאוכלי שלחנו ולפעמים
היו כולם יחד בבית אחד, היו מקיימין כל ג' דברים שאמר רבא
במסכת שבת פ"א אמר רבא דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן
דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא רבנן דדחיל רבנן הוא גופיה הוי
צורבא מרבנן. ולכן היו בכל קהלה וקהלה הרבה חכמים, אם היה
קהלה מחמשים בעלי בתים היו שם עשרים חכמים שנקראו בשם
מורינו או בשם החבר והראש ישיבה היה על כולן וכל החכמים היו
נכנעים תחתיו והיו הולכין אצל הר"י אל הישיבה. וכך היה סדר
הלימוד במדינת פולין, הזמן היה מה שהבחורים והנערים היו
מחויבים ללמוד אצל הראש ישיבה בקיץ מר"ח אייר עד ט"ו באב ובחורף
מר"ח חשון עד ט"ו בשבט, ואחר ט"ו בשבט או ט"ו באב היה
רשות ביד הבחורים או הנערים שילכו ללמוד בכל מקומות שירצו,
ומר"ח אייר עד חג השבועות ובחורף מר"ח חשון עד חנוכה היו
לומדים כל בני ישיבה גמרא פרש"י ותוספות בהתמדה גדולה,
ולומדין בכל יום הלכה דהיינו עמוד אחד גמרא עם פרש"י ותוספות
נקרא הלכה, והיו הולכין כל החכמים והבחורים שבקהלה וכל מי שיש
בו ריח תורה אל הישיבה אצל הראש ישיבה, והראש ישיבה לבדו
ישב על כסא וכל החכמים ושאר בני ישיבה עומדים עליו סביב לו,
והיו מפלפלין זה עם זה בהלכה קודם שבא הר"י אל הישיבה,
וכשבא הר"י אל הישיבה כל אחד היה מקשה לר"י מה שקשה לו בהלכה
והוא מתרץ לכל אחד ואחד, אחר כך שתקו כולם והר"י אומר מה
שחידש בהלכה, ואחר שאמר כל חדושים אמר הראש ישיבה חלוק
דהיינו שמקשה בגמרא או ברש"י או בתוס' שדבריהם סותרים זה
את זה ומקשה קלוגים או סתירות בגפ"ת ומתרץ אותם ותירוצים
ג"כ סותרים זה את זה ואמר על קושיא אחת תירוץ שני ובדומה

לזה עד שההלכה עומדת על בוריה, ולפעמים אין הולכין מן הישיבה
עד אחר להרים בקיץ. ומחג השבועות או מחנוכה והלאה עד חג
הפסח או עד ר"ה, הראש ישיבה אינו מרבה כל כך בחילוקים רק
לומד עם החכמים פוסקים ארבע טורים בבחורים, ועם הבחורים
הוא לומד רב אלפס, או שאר ספרים ועל כל פנים עוסקין ג"כ
בגמרא פרש"י ותוס' עד ט"ו באב או ט"ו בשבט ומכאן ואילך
עוסקין עד הפסח או עד ר"ה בפוסקים או בשאר ספרים לבד.
וכמה שבועות לפני ט"ו באב או ט"ו בשבט הראש ישיבה הוא מכבד
לבני ישיבה שלו כל אחד ואחד שיאמרו חילוקים על הישיבה במקומו
הן לחכמים הן לבחורים, והם היו אומרים החילוקים והראש ישיבה
שומע אליהם והיה מפלפל עמהם כדי שיחדדו הבני ישיבה, והיו
לומדים בכל מדינת פולין מסכת א' כסדר הששה סדרים, ולכל
ראש ישיבה היה שמש א' שהלך מדי יום ויום מחדר לחדר שילמדו
הנערים הן עניים הן עשירים והזהיר להם כל ימות השבוע שילמדו
ושלא יטיילו ברחוב, וביום ה' בשבוע היו מחויבים לילך כל הנערים
בקבוץ יחד אל הגבאי הממונה על ת"ת ושאל אותם הגבאי מה
שלמדו בכל השבוע ומי שאינו יודע דבר מה שלמד או שטעה
בדבר אחד השמש הכה אותו בשבטים גדולים בציווי הגבאי ועשה
לו גם שאר חרפות גדולות בפני הנערים כדי שיהיה לו לזכרון שילמוד
בשבוע האחר יותר טוב, וכן בערב שבת הולכין כל הנערים בקבוץ
יחד אל הראש ישיבה לשאול אותם מה שלמדו בכל השבוע כנ"ל,
בזה היה מורא ופחד גדול על הנערים ולמדו בתמידות, גם בשלשה
ימי הגבלה או בחנוכה היו מחויבים הבחורים והנערים לחזור לימודם
כל מה שלמדו באותו זמן וכנגד זה נתנו להם פרנסי הקהלה מתנות
ממון דבר קצוב, כך היה המנהג עד ט"ו באב או ט"ו בשבט.
ואחר כך נסע הראש ישיבה עם כל בני ישיבה שלו הבחורים והנערים
על היריד שהוא יומא דשוקא בקיץ היו נוסעין על היריד של זסלאב
ועל היריד של יארסלאב, ובחורף על היריד של לבוב ועל היריד
של לובלין, ושם היה רשות ביד הבחורים ונערים שילכו ללמוד
באיזה ישיבה שירצו ללמוד שם, והיו בכל יריד ויריד כמה מאות
ראשי ישיבה וכמה אלפים בחורים וכמה רבבות נערים. וסוחרים
יהודים ועמים שהיו כחול הים, כי מסוף העולם ועד סופו היו באים

אל היריד, ומי שהיה לו בן או בת להתחתן נסע אל היריד ושם
עשה חיתון כי כל אחד מצא שם דמיונו וזוגו, ונעשו כמה מאות
חתונים בכל יריד ויריד ולפעמים אלפים חיתונים, ובני ישראל
אנשים ונשים היו הולכין ביריד בבגדי יקר כי היו חשובים בעיני
מלכות ובעיני העמים, ובני ישראל היו רבים כחול הים ועכשיו
נתמעטו בעונותינו השם ירחם עליהם. וכבוד גדול היה לראש ישיבה
בכל קהלה ודבריו נשמעין הן לעניים הן לעשירים ולא המרו את
פיו ובלעדו לא הרים איש את ידו ואת רגלו ויגזור אומר ויקום,
והיה בידו מקל ורצועה להכות ולנקות ולקנוס ולעשות חרפות לעוברי
עבירה ולתקן תקנות ולגדור גדר להפריש מאיסורא, ואעפ"כ
היו אוהבים לראש ישיבה ומי שהיה לו מנה יפה כגון תרנגולים
פטומים וברבורים אבוסים ודגים טובים היו מכבדים בו לר"י במחלה
או בכולה ושאר מתנות ממון או כסף וזהב אין שיעור, גם בבה"כ
רוב מי שקונים מצות היו מכבדים לר"י, ולראש ישיבה היה חיוב
להיות שלישי מן העולין לקרות בתורה בשבת ויום ראשון של יום
טוב עכ"פ, ואם היה הר"י כהן או לוי היה חיוב שלו להיות כהן
או לוי או אחרון אע"פ שאין הרבה כהנים או לוים בבה"כ, ולא
יצא אדם בשבת ויו"ט מבית הכנסת עד שהלך מתחילה הראש ישיבה
ואחריו בני הישיבה שלו ואחר כך כל הקהל והיו מלוין אותו עד ביתו,
וביו"ט הלך כל הקהל אחריו לביתו להקביל פניו ברגל, ומזה נתקנאו
כל החכמים והיו לומדים בתמידות שיבאו ג"כ לידי מעלה זו להיות
ראש ישיבה באיזה קהלה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה ומלאה
הארץ דעה:

עמוד העבודה, יש בזמן הזה תפלה במקום עבודה שנאמר
ונשלמה פרים שפתינו, והיתה התפלה מיוסדת
על אדני פז, בראש היו חברה שמשכימין לפני עלות השחר לשומרים
לבוקר להתפלל ולקונן על חרבן הבית, וכעלות השחר היו משכימין
בני החברה תהלים ואמרו תהלים כמו שעה אחת לפני התפלה
וסיימו תהלים בכל שבוע, וחלילה שיעבור אדם בבקר זמן תפלה
בשינה ולא ילך לבה"כ אם לא באונס גדול, ואם הלך לבה"כ לא
יצא אדם משם למלאכתו ומתן שלו עד ששמע דברי תורה מפי שום
חכם או פרש"י על התורה או נביאים או כתובים או משניות או

דינים מה שלבו היה חפץ ללמוד, כי היו בכל בתי כנסיות כמה כתות של חכמים שהיו מלמדים לאחרים בבה"כ מיד אחר התפלה ערב ובוקר ומקיימים ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.

עמוד גמילות חסדים, היה אין שיעור לגמילות חסדים שבמדינת פולין. בראשם בהכנסת אורחים אם בא אחד חכם או דרשן או אורח אחד אף בקהלות שהיו פתקין בשביל האורחים לא היה צריך ת"ח לבזות כבודו לקבל פתק רק הלך אל איזה פרנס מקהלה להתארח באשר ייטב בעיניו ובא שמש הקהל ולקח הקיבוץ מאתו והראה הקיבוץ אל הגבאי או אל פרנס החודש אשר היה בימים ההם ונתנו לו מתנה כפי ראות עיניהם ושולחין לו עם השמש דרך כבוד והתארח אצל בעל הבית אחד כמה ימים שירצה, וכן שאר האורחים שקבלו פתקין היו נותנין לו פתק אחד והתארח אצל בעל הבית אחד אשר עלה בגורלו כמה ימים שירצה האורח ולכל הפחות היה פתק אחד ג' ימים ונתנו לו אכילה ושתיה ערב ובוקר וצהרים, ואם היו רוצים לילך לדרכם היו נותנין להם צדה לדרך והיו שולחין אותם על סוס ועגלה מן קהלה לקהלה, ואם באו ממרחקים או ממקומות אחרים בחורים או נערים או בעלי בתים או בתולות היו מלבישים אותם מיד, ומי שרוצה לעשות מלאכה היו נותנין לבעל מלאכות, ומי שרוצה לשרת היו נותנים אל בעל הבית לשרת, ומי שירצה ללמוד היו שוכרים מלמד שילמד אצלו, ואח"כ כשנעשה בחור חשוב לקחו עשיר אחד לביתו ונתן לו בתו וכמה אלפים זהובים לנדוניא והלבישו בגדים יקרים ושלח אותו לאחר כשואין ללמוד חוץ לביתו בישיבות גדולות, אח"כ כשבא לביתו אחר ב' או ג' שנים היה חמיו שלו מחזיק לו ישיבה בביתו והיה מפזר ממון לבעלי בתים חכמים גדולים שילכו אליו על הישיבה כמה שנים עד שנעשה ג"כ ראש ישיבה באיזה קהלה. ואף כשלא היה הנער בחור חשוב באותו זמן רק שהיה לו לב טוב ללמוד שאפשר שיהיה חכם כשילמוד בא לפעמים עשיר אחד שהיה לו בת קטנה ונתן לו אכילה ושתיה ומלבושים וכל צרכו במו לבנו ושכר לו מלמד עד שנעשה כלי מוכן ואחר כך נתן לו בתו כנ"ל, אין לך גמילות חסד גדול מזה. וכן לבתולות עניות היו תקונים טובים עד מאד בכל מדינה, ולא הגיעה שום בתולה עניה

לבת י"ח שנה שלא נשאת לאיש, והרבה נשים לדקניות עוסקות במלוה זאת, השם ישלם להן גמולם, וירחם על שארית ישראל.

עמוד הדין, היה במדינת פולין כמו שהיה בפני חורבן הבית בירושלים, שהיו מושיבין בתי דינין בכל עיר ועיר, ואם לא רצו לדון לפני ב"ד שבעירו הלכו אל ב"ד הסמוך, ואם לא היו רוצים לדון לפני ב"ד הסמוך הלכו לדין לפני ב"ד הגדול, כי בכל מדינה ומדינה היה ב"ד הגדול כגון ק"ק אוסטר"א העירה היה ב"ד הגדול במדינת וואלי"ן ובאוקריי"א, וק"ק לבו"ב הבירה היה ב"ד הגדול במדינת רוסי"א, וכן היה הרבה קהלות גדולות כל אחת ב"ד הגדול במדינה שלהם. ואם שני ראשי קהילות מתדיינים זה עם זה הולכין לדון לפני פרנסים דארבע הארצות יצ"ו שהיו יושבים ב' פעמים בשנה בקיבוץ יחד מכל ראשי הקהלה פרנס אחד ונצרפו להם ששה גאונים מארץ פולין והם הם נקראים ארבע הארצות, והיו יושבים בכל יריד לובלי"ן בין פורים לפסח ובכל יריד יערסל"ב בחדש אב או אלול והפרנסים דארבע הארצות היו כמו סנהדרין בלשכת הגזית והיה להם כח לשפוט כל ישראל שבמלכות פולין ולגדור גדר ולתקן תקנות ולענוש אדם לפי ראות עיניהם וכל הדבר הקשה יביאו אליהם וישפטו הם. ופרנסים דארבע הארצות היו בוררין להם דיינים מן המדינות להקל מעליהם המשא והמה נקראים דייני מדינה וכל דיני ממונות באו לפני דייני מדינה ודיני קנסות ודיני חזקות ושאר דינים הקשים באו לפני פרנסים דארבע הארצות יצ"ו.

עמוד האמת, שהיו בכל קהלה ממונים על המשקלות ועל המדות ועל שאר משא ומתן שיהיה הכל באמת ואמונה.

עמוד השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, והיה בפולין כך הרבה תורה שלא היו ג' שאכלו יחד בסעודה שלא היה ביניהם דברי תורה כי הכל מפלפלין בהלכה או במדרשים תמוהים כל זמן האכילה לקיים ותורתך בתוך מעי. וישלם להם הקב"ה גמולם הטוב, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאם אותם ולא הפר בריתו אתם, ובכל מקום אשר דרך כף רגלם בתוך אחינו בית ישראל גמלו עמהם חסד

גדול, כראש אחינו בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה בין הקדרים הוליכו אותם הקדרים לקוסטנטינ"א הגדולה ע"ב, ומשם בישראל ולקהל סלוניק"י כמהוללה ולשאר קהלות בארץ תוגרמי"א ולארץ מצרים ולארץ בבריא"ה ושאר מדינות תפוצות ישראל ופדו אותו בדמים יקרים כנ"ל, ועד היום הזה לא יפסקו ידיהם מלפדות שבוים המביאים אליהם בכל יום ויום, השם ישלם להם גמולם.

והנמלטים מחרב האויב בכל מדינות אשר דרך כף רגלם כגון במדינת מעהררי"ן ומדינת אוסטרייך ומדינת פיה"ם ומדינת אשכנ"ז ומדינת איטלי"א הטיבו עמהם באכילה ושתיה ולינה ובמלבושים ובמתנות מרובות לכל אחד לפי חשיבותו ועשו להם גם שארי טובות, וביותר בארץ אשכנז עשו יותר מכדי יכלתם, והלך לפניהם צדקתם להגן עליהם ועל כל ישראל במקהלותם, וישבו כל ישראל בשלום בשלוה במושבותם, וזכותם יעמוד לנו ולבנינו, שישמע ה' צעקתנו, ויקבץ מארבע כנפות הארץ נדחינו, וישלח לנו משיח צדקנו, במהרה בימינו, אמן סלה.

נאָבדרוק איז שטרענג פֿאַר באָטען.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

The person charging this material is responsible for its renewal or return to the library on or before the due date. The minimum fee for a lost item is **$125.00, $300.00** for bound journals.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University. *Please note: self-stick notes may result in torn pages and lift some inks.*

Renew via the Telephone Center at 217-333-8400, 846-262-1510 (toll-free) or circlib@uiuc.edu.
Renew online by choosing the **My Account** option at:
http://www.library.uiuc.edu/catalog/

FEB 0 4 2008

THE UNIVERSITY
OF ILLINOIS
LIBRARY
296.02
H19y
OAK ST. HDSF

296.02
H19y